

Engleska u vrijeme dinastije Tudor

Šuštić, Paula

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:836521>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST**

PAULA ŠUŠTIĆ

ENGLESKA U VRIJEME DINASTIJE TUDOR

ZAVRŠNI RAD

PULA, 2018.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest

ENGLESKA U VRIJEME DINASTIJE TUDOR
ZAVRŠNI RAD

Mentor:
prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Studentica:
Paula Šuštić

Pula, 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Paula Šuštić, kandidatkinja za prvostupnicu povijesti, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli 7. srpnja 2018.

Studentica

IZJAVA

o korištenju autorskoga djela

Ja, Paula Šuštić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Engleska u vrijeme dinastije Tudor“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 7. srpnja 2018.

Potpis

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest

Studij: preddiplomski studij povijesti
Usmjerenje: jednopredmetni studij povijesti
Kolegij: Uvod u novi vijek

ZAVRŠNI RAD

Student: Paula Šuštić

Matični broj: 857-J

JMBAG: 0303060380

Naslov teme:

ENGLESKA U VRIJEME DINASTIJE TUDOR

Opis zadatka:

1. Dinastija Tudor
2. Najznačajniji događaji u vladavini dinastije Tudor
3. Najznačajniji vladari dinastije Tudor

Zadatak zadan: 15. travnja 2018. Rok predaje: 1. lipnja 2018.

Datum obrane rada: 18. rujna 2018.

Mentor:

prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Predsjednik ispitnog povjerenstva i članovi:

doc. dr. sc. Iva Milovan Delić, predsjednica

doc. dr. sc. Mihovil Dabo, član

Sažetak

Ovim se radom opisuje vladavina dinastije Tudor u Engleskoj. Dinastija Tudor, velška velikaška obitelj, najpoznatija je engleska dinastija i vladala je Engleskom od 1485. do 1603., što je više od sto godina. Dinastija Tudor ujedinila je zemlju pogođenu krizom i dugogodišnjim sukobima i ratom poznatog imena „Rat dviju ruža“, koji se vodio između kuće Lancaster i York, u vremenu od 1455. do 1485.

Također, radom se ne opisuje samo vladavina dinastije Tudor već i njezini najpoznatiji vladari, a jedan od njih dakako je Henrik VIII., jedan od najpoznatijih engleskih kraljeva koji je vladao Engleskom od 1509. pa sve do svoje smrti 1547. Poznat je po tome što se više puta ženio i što je 1534. raskinuo vezu Engleske crkve s Rimom baš iz razloga jer mu papa Klement VII. nije htio odobriti razvod od prve supruge Katarine Aragonske. Proveo je reformaciju i utjecao na to da Engleska postane protestantska država.

Nadalje, završetak rada bazirat će se na vladavini dinastije Tudor nakon smrti Henrika VIII., vladavini Elizabete I. kao posljednje vladarice dinastije (vrijeme njezine vladavine poznato je i pod nazivljem „Zlatna Elizabetina era“), čije je doba obilježeno jačanjem engleske ekonomije, znanosti, filozofije, kulture, kako u Engleskoj tako i u cijelom svijetu, ali i religioznim previranjima u samoj Engleskoj te će se opisati sam pad i kraj vladavine dinastije Tudor i zauzimanje prijestolja od strane dinastije Stuart.

Ključne riječi: dinastija Tudor, Rat dviju ruža, vladari, Henrik VIII., reformacija, Elizabeta I.

Summary

This paper describes the rule of the Tudor dynasty in England. The Tudor Dynasty, a Welsh noble family, is the most famous English dynasty that ruled England from 1485 to 1603, which is more than a hundred years. The Tudor Dynasty united the country hit by the crisis and longstanding conflicts as well as the war of the famous name "The War of the Roses" led between Lancaster and York in the period from 1455 to 1485.

Also, this paper does not only describe the rule of the Tudor dynasty but also of its most famous rulers. One of them is Henry VIII, one of the most famous kings of England who ruled England from 1509 until his death in 1547. He is known for having been married several times, and in 1534 he terminated the relationship of the Church of England with Rome because Pope Clement VII did not want to annul his marriage with his first wife Catherine Aragon. He had reformed and influenced England to become a Protestant state.

Furthermore, the completion of the work will be based on the rule of the Tudor dynasty after the death of Henry VIII and the reign of Elizabeth I as the last dynasty ruler (the time of its rule known as "The Golden Elizabethan era"), whose rule is marked by the strengthening of economics, philosophies and cultures both in England and throughout the world, but also in religious turmoil in England itself, as well as the fall and the end of the Tudor dynasty and the occupation of the throne by the Stuart dynasty.

Key words: Tudor dynasty, The War of The Roses, rulers, Henry VIII, Reformation, Elizabeth I.

Sažetak pregledala: Ana Cujzek, magistra engleskog jezika i književnosti i ruskog jezika i književnosti

SADRŽAJ

1. UVOD.....	10
1.2. Cilj završnog rada.....	10
1.3. Metode korištene za izradu završnog rada.....	11
1.4. Struktura rada.....	11
2. DINASTIJA TUDOR.....	11
2.1. Podrijetlo obitelji Tudor.....	12
2.1.1. Owen Tudor.....	12
2.2. Uspon dinastije Tudor.....	13
2.3. Rat dviju ruža.....	14
2.3.1. Henrik VII.....	17
3. HENRIK VIII. TUDOR.....	19
3.1. Dolazak Henrika VIII. na englesko prijestolje.....	21
3.2. Šest supruga Henrika VIII. Tudora.....	22
3.3. Engleski raskol i reformacija Henrika VIII. Tudora u Engleskoj.....	24
3.3.1. Tijek reformacije u Engleskoj.....	26
3.4. Ratovi s Francuskom i Škotskom za vrijeme Henrika VIII.....	28
3.5. Krunidba Henrika VIII. Tudora za irskog kralja.....	30
3.6. Smrt Henrika VIII. Tudora.....	30
4. EDUARD VI. TUDOR.....	31
5. MARIJA I. TUDOR ENGESKA KRALJICA.....	33
6. ELIZABETA I. TUDOR ENGESKA KRALJICA I POSLJEDNJA VLADARICA DINASTIJE TUDOR.....	34
7. ENGESKA NAKON DINASTIJE TUDOR.....	37
8. ZAKLJUČAK.....	39
9. LITERATURA.....	40
10. POPIS SLIKA.....	42

1. UVOD

Studirajući povijest tijekom protekle tri godine upoznala sam razne grane i podjele povijesti, ali me na neki način engleska povijest najviše zaintrigirala zbog više razloga. Naime, engleska povijest je zaista duga i možemo reći da ima utjecaj skoro u cijelom svijetu, gledajući sa stajališta da se Engleska kao država počela razvijati od najranijeg doba, ali i da je svoj procvat doživjela u 16. stoljeću, kada se pretvorila u europsku silu. Nakon toga, malo pomalo, bez ikakvih zastoja, prerasla je dalje u svjetsku velesilu zahvaljujući prvenstveno napretku u izradi i ulaganju u brodarstvo, ali i oslobađanju feudalnih spona i njegovanju kapitalističkih odnosa.

Također, poznato je, bez obzira na to da se Engleska kao država brzo razvijala i napredovala, da su njome vladali razni vladari koji korijene nisu vukli iz britanskog tla već iz mnogih drugih, a to su primjerice francusko i njemačko koja su ujedno i najpoznatija i koja ću u radu svakako spomenuti i na neki način obraditi.

Navedenim uvodnim rečenicama ovog završnog rada želim istaknuti koliko je engleska povijest bitna općenito i koliko se još dan danas radi na njezinoj analizi i istraživanju te sam se odlučila da će tema ovog završnog rada biti „Engleska u vrijeme dinastije Tudor“.

Dinastija Tudor vladala je Engleskom više od sto godina i kao takva može se reći da je, uz druge dinastije koje su vladale Engleskom, najpoznatija engleska dinastija. Obilježena je nizom nereda, sukoba i međusobnih borbi između velikaških obitelji Lancaster i York koje su htjele zauzeti prijestolje i krunu, u povijesti poznatih pod nazivom „Rat dviju ruža“, koje će detaljnije biti obrađene u radu. Nadalje, dinastija Tudor nije poznata samo po višegodišnjem vladanju, sukobima i borbama te raznim prijevarama, već i po tome što je dala neke danas široj javnosti najpoznatije vladare u engleskoj povijesti - Henrika VIII., poznatog kao jednog od najkarizmatičnijih vladara iz dinastije Tudor i začetnika vjerske reformacije u Engleskoj, kao i Elizabetu I., posljednju vladaricu iz istoimene dinastije koja je najzaslužnija za vraćanje Engleske protestantizmu, a koje ću posebno i detaljnije obraditi u daljnjem dijelu rada.

1.2. Cilj završnog rada

Cilj ovog završnog rada je obrazložiti i opisati nastanak, uspon i pad dinastije Tudor, ali i obrada njezinih najistaknutijih i najvažnijih vladara koji su je obilježili te razrada različitih ratova i borbi koje su vodili i sukobljavali se, ali i brakova koje su sklapali međusobno kako bi zauzeli krunu i prijestolje. Uz ovako postavljeni cilj zadatka završnog rada važno je spomenuti i obraditi sljedeća pitanja, a to su: Kako je nastala dinastija Tudor i tko je njezin osnivač?; Zašto se vodio Rat dviju ruža?; Koji su najznačajniji vladari dinastije

Tudor?; Koji je glavni razlog pada dinastije Tudor?; ali i mnoga druga pitanja koja će se provlačiti kroz ovu zaista zanimljivu temu rada.

1.3. Metode korištene za izradu završnog rada

Za izradu ovog završnog rada korišteni su mnogi mogući dostupni podaci i raspoloživi izvori te dostupna literatura. Metoda koju sam najviše koristila u izradi i pisanju samog rada te izvođenju zaključka je logička metoda dedukcije i indukcije.

1.4. Struktura rada

Rad je podijeljen u više dijelova, odnosno cjelina, te će svaka od njih biti obrađena i analizirana na odgovarajući način, uz vrlo iscrpnu materiju. Uvodni dio tiče se dinastije Tudor općenito, dok se središnji dio rada bazira na najznačajnije vladare koji su njome vladali te završni dio koji se dotiče Engleske nakon prestanka vladavine dinastije Tudor te donošenje zaključka na cjelokupan završni rad i njegovu analizu.

2. DINASTIJA TUDOR

Engleska povijest između 1485. i 1603. može se poistovjetiti s vladajućom kućom Tudor zbog nekoliko osnovnih razloga. S jedne strane kraljevi su se izravno i osobno upleli u osnivanje jedinstvene države organizirane na temeljima različitima od feudalne monarhije koja joj je prethodila. Tome se pridružuje i njihova angažiranost u vanjskoj i vjerskoj politici u sukobima reformacije i katoličanstva. Odnosi se to ujedno i na posljedice koje su na englesko društvo imali veliki događaji, a poticala ih je sama kruna, potporu koju su davali istraživačkim putovanjima i trgovačkim društvima te obnovi civilnog i kulturnog života u zemlji. Ukratko: kraljevi iz dinastije Tudor aktivno su sudjelovali u političkom i administrativnom životu kraljevstva. U stoljeću o kojemu je riječ Engleska se iz feudalne države, zemlje u kojoj su djelovali prvenstveno strani trgovci i bankari te u kojoj je dominirala velika laička i crkvena aristokracija, pretvorila u zemlju gdje je vladajuća kuća uspjela utemeljiti svoju vlast u savezu s imućnim slojevima i gdje se pojavljuje kao jamac društvenog reda, vidno podijeljenog na klase, ali utemeljenog na zakonu. Zakonskim su odredbama podlijegali i povremeni izbori za vlast, kao i službenici koji su uvažavali društveno poštovanje. Sve u svemu, Engleska je postala država gdje su, usprkos plemićkim povlasticama, kraljevski zakoni zauzeli mjesto nekadašnjih vlastelinskih sudova i gdje je novac već postao ključan element u ekonomiji i društvu. Zahvaljujući institucijama koje je uvela dinastija Tudor, Engleska je postala uzorom političkog, ekonomskog i socijalnog uređenja drugih europskih zemalja te je u tom smislu predstavljala obrazac i uporišnu točku sve do 19. stoljeća.¹

Dinastija² Tudor je velška velikaška obitelj i engleska kraljevska dinastija čiji su članovi obitelji, poznati kao Tudori, vladali Engleskom od 1485. do 1603., ujedinivši zemlju nakon Rata dviju ruža, prouzročenog dinastijskom krizom i sukobom između nasljednika dinastije Anjou-Plantagenet³, Lancastera⁴ i Yorka.⁵ Tudori su nasljednici Lancastera te su se u

¹ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 291.

² Dinastija je naziv za članove iste obitelji koja vlada u nasljednom pravu (niz vladara jednog roda, vladarska obitelj ili loza). <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15237>

³ Dinastija Anjou-Plantagenet (ili samo Plantagenet) je ogranak starije francuske dinastije Anžuvina (Anjou) koja je u Engleskoj vladala od 1154. do 1399., to jest od Henrika II. do Rikarda II. Kada je sin Geoffroia (engl. Geoffrey) V. Plantageneta 1154. postao engleskim kraljem kao Henrik II., pripadali su mu francuski feudi: Anjou, Maine, Touraine, Normandija i Bretagne, a ženidbom je stekao Poitou, Guyenne i Gascogne. Tako je kao feudalni gospodar imao u rukama polovicu Francuske, ali je bio vazal francuskog kralja. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2837>

⁴ Dinastija Lancaster engleska kraljevska kuća koja je vladala 1399.–1461. Ime je dobila po posjedu Lancaster, koji se nalazio u srednjovjekovnoj engleskoj grofoviji Lancashire. Rodonačelnik kuće bio je Edmund, sin Henrika III., koji je 1267. stekao feud i plemićki naslov *Earl of Lancaster*. Eduard III. podignuo je čast earla na vojvodsku, podijelivši je Johnu od Gaunta, koji je 1362. postao prvi *Duke of Lancaster*. Kraljevi iz kuće Lancaster, koja je bila ogranak kraljevske kuće Plantagenet, bili su Henrik IV., Henrik V. i Henrik VI. Za

ratu borili na njihovoj strani, a potom su se brakom vezali i uz dinastiju York i time ujedinili te dvije suparničke obitelji i kraljevstvo te preuzeli prijestolje.

Tudorovih 118 godina na engleskom prijestolju prije svega je obilježeno odvajanjem engleskog katoličanstva od rimokatoličanstva za vrijeme Henrika VIII. te time potaknutim nastankom Engleske crkve. Nedugo nakon odvajanja od rimokatoličanstva, Engleska postaje protestantska zemlja pod Eduardom VI. Odmah po ustoličenju Marije I., Engleska će se nakratko vratiti rimokatoličanstvu, da bi na kraju njezina polusestra i nasljednica, posljednja vladarica dinastije Tudor, Elizabeta I., opet i zauvijek uvela protestantizam kao službenu vjeru Engleza.

2.1. Podrijetlo obitelji Tudor

Tudori su bili velška plemićka obitelji, čije se podrijetlo može pratiti od 13. stoljeća, ali dinastičku moć izgradio je Owen Tudor (1400.-1461.) koji se smatra osnivačem dinastije. Dinastija Tudor došla je na englesko prijestolje 1485. s Henrikom VII., unukom Owena Tudora, a vladala je sve do 1603.

2.1.1. Owen Tudor

Owen Tudor, Velšanin po kojem je ime dobila poznata engleska vladarska dinastija, rodio se u Angleseyu. To se mjesto nalazi na krajnjem sjeverozapadu Walesa, nedaleko od morske obale koja gleda prema Irskoj. Zanimljivo je da je Owen Tudor postao glavnim dvorjanikom engleske kraljice Katarine, supruge prerano preminulog Henrika V. (moćnog engleskog kralja koji je zamalo uspio osvojiti Francusku). Katarinin sin Henrik VI. okrunjen je kao dijete i za kralja Engleske i za kralja Francuske (krunidbom u Parizu). Postoje teorije

vladavine Henrika VI. bio je završen 1453. stogodišnji francusko-engleski rat na štetu Engleske. Budući da je englesko građanstvo istaknulo novoga pretendenta na kraljevsko prijestolje, Rikarda iz kuće York, započeo je dugogodišnji rat obitelji Lancaster i York, poznat kao Rat dviju ruža (ratni simbol kuće Lancaster bila je crvena, a kuće York bijela ruža). God. 1461., pobjedom kuće York, na englesko je prijestolje došao Eduard IV., ali se Rat dviju ruža nastavio, s promjenljivom srećom, do 1485. Sukob je okončan tek 1509., dolaskom na prijestolje Henrika VIII. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35282>

⁵ Dinastija York bila je engleska kraljevska kuća koja je zatražila baštinsko pravo na englesku krunu. Ogranak je obitelji Plantagenet. Utemeljitelj dinastije bio je peti sin engleskog kralja Eduarda III., Edmund od Langleya (1341.-1402.), prvi vojvoda od Yorka. Budući da se pojavila i rivalska velikaška obitelj Lancaster, koja je također po nasljednom pravu zahtijevala prijestolje, nastao je oružani sukob poznat pod nazivom Ratovi dviju ruža (1455.-1485.), građanski rat koji je znatno utjecao na događanja u Engleskoj i Walesu tijekom 13. stoljeća. Naziv bijela ruža dolazi od Rikarda, vojvode od Yorka, čiji je bila simbol. Suparnik obitelji York bila je obitelj Lancaster. Rivalitet između Yorka i Lancestera, u obliku grofovija Yorkshire i Lancashire, nastavio se do današnjih dana, više na prijateljskoj razini. Na kraju rata ruža, kada je Rikard III. pobijeđen i poginuo u bitci kod Boswortha 1485., Elizabeta od Yorka udaje se za pobjednika Henrika VII. i njihovi potomci su vladali Engleskom. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66559>

da su se Owen Tudor i kraljica (udovica) Katarina čak i vjenčali. U svakom slučaju, ona mu je rodila nekoliko sinova, koji su time postali polubraća kralja Henrika VI. i dobili titule grofova. Owenov najstariji sin Edmund Tudor, *earl* od Richmonda, oženio se nasljednicom kuće Lancaster, Margaretom Beaufort, koja mu je rodila budućeg engleskog kralja Henrika VII. Tudora. Owen Tudor poginuo je u početnom dijelu Rata ruža, nakon bitke kod mjesta zvanog Mortimer's Cross, 1461. (tijekom bitke je zarobljen, a odmah zatim odsječena mu je glava).⁶

2.2. Uspon dinastije Tudor

Vladavina dinastije Tudor započela je jednom od posljednjih velikih prijevara, a obilježilo ju je razdoblje nereda i borbi između feudalnih velikaša na sjeveru, koja je u povijesti poznata kao Rat dviju ruža. Dvije grane kuće Plantagenet, York i Lancaster, sukobljavale su se tridesetak godina u okršajima i bitkama na otvorenom polju u namjeri da se domognu krune. Henrik Tudor stupio je na povijesnu pozornicu s izrazito slabim argumentima, kao nećak Katarine Valois, udovice Henrika VI., koja se bez čvrste pravne potvrde vezala s velškim štitonošom Owenom Tudorom, koji je već ranije spomenut. Kući Lancaster to je bilo dovoljno da ga vojno podrži protiv „zakonitog“ kralja Rikarda III., koji je bio na glasu kao tiranin, čemu je pridonijela i klevetnička kampanja koju je predvodio novi režim Tudora. U Bosworth Fieldsu 22. kolovoza 1485. vojska stranke koja je podržavala Henrika je pobijedila, a sam kralj Rikard III. poginuo u borbi. Skoro vjenčanje Henrika i Elizabete od Yorka trebalo je označiti kraj zahtjevima kuće York. No, borba nije ni u kojem slučaju završila i skupina nepokolebljivih pristaša kuće York (Lincoln, Warwick, Suffolk, Courtenay) pobunila se 1487. i napala kralja uz pomoć burgundske i irske vojske. Bitka kod Stokea (16. lipnja 1487.) konačno je pokopala sve nade pristaša kuće York, a moć Henrika VII. ojačala je zahvaljujući brojnim nasljednicima rođenim u njegovu braku s Elizabetom. Kraljevska moć nije ni u kojem slučaju prihvaćena mirno, ponajviše zato što je toj monarhiji, koja je imala sjedište u Londonu i južnoj Engleskoj, nedostajalo instrumenata središnje vlasti, a osim toga morala se još prečesto pozivati na osobne veze i feudalnu poslušnost. Također je 1489., 1491. i 1497. bila prisiljena posegnuti za oružjem na području Devona i Cornwalla te suzbiti vojsku lojalista, koja je mogla ugroziti i sam London. No, kralj je pobijedio i nastavio svoju politiku smirivanja: dao je smaknuti vođe pobune, narod koji se podigao oružjem protiv

⁶ Chrimes, S, B.: *Henry VII.*, Yale University press, New Haven and London, 1999., str. 325.

monarhije ponovno je poslao u grofovije odakle je došao, pokorivši ga nametanjem izvanrednih davanja, prije nego smrtnim osudama.⁷

Kod vladavine Tudora važno je za spomenuti da je njihovu vladavinu na devet dana prekinula Jane Grey (1537.-1554.), koja nije bila Tudor već engleska plemkinja, ali i praunuka Henrika VII., za koju neki povjesničari smatraju da je bila engleska vladajuća kraljica. Njezina osporena vladavina počela je, prema nekim tumačenjima, po smrti njezinog rođaka Edvarda VI., a po drugim četiri dana kasnije, kada je proglašena kraljicom. Veliki broj povjesničara, međutim, smatra da ona nikada nije „de jure“⁸ vladala jer se njezin dolazak na tron protivio trećem nasljednom aktu koji je izdao Henrik VIII., a po kojem je Edvardova prava nasljednica bila njegova polusestra Marija I. Marija I. je zbacila i zatvorila Jane devet dana nakon što je Jane proglašena kraljicom, te naredila pogubljenje Jane i njezinog muža sedam mjeseci kasnije.⁹

S obzirom na njezinu kratku vladavinu upitnog legitimiteta, tih devet dana se u povijesti ne izdvaja iz Tudorskog perioda i svrstava se u Tudore.

2.3. Rat dviju ruža

Rat dviju ruža sigurno je najpoznatiji građanski rat u engleskoj srednjovjekovnoj povijesti. Crvena lancasterska i bijela yorksistička ruža bile su simboli dviju sukobljenih plemićkih obitelji, dakle obitelji Lancaster i York. Kao i u svim prijelomnim povijesnim razdobljima, tako je i u Engleskoj tijekom druge polovice 15. stoljeća došlo do teške društvene krize, koja se u ovom slučaju ograničila samo na više društvene slojeve. Staleži, tradicionalni srednjovjekovni predstavnici vlasti, u ovom su građanskom ratu svedeni na minimum. Bilo je to stvaranje neke „nove države“ s novim državnim strukturama.

Nakon završetka Stogodišnjeg rata 1453., koji je Engleska vodila s Francuskom, u Englesku se vraćaju potpuno poraženi plemići. Bili su vrlo nezadovoljni te su željeli vratiti izgubljeno. Pratlja su im bile bande plaćenih vojnika. U takvim je uvjetima izbijanje građanskog rata bilo neizbježno. Sam rat nazvan je Ratom dviju ruža. Vođen je između nasljednika Eduarda III. (1327.-1377.) iz dinastije Plantageneta. Naime, kralj Eduard III. poženio je svoju djecu s nasljednicima najimućnijih obitelji, nadajući se da će tako ojačati položaj svoje obitelji. Rezultat svega toga bila je ogromna količina zemlje i bogatstva u

⁷ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 291.

⁸ „De iure“ je latinski izraz koji znači po pravu, u skladu s pravom ili prema zakonu. Ovaj izraz se obično koristi u suprotnosti s latinskim izrazom *de facto*, budući da pravno stanje ne mora uvijek biti u skladu s činjeničnim stanjem nekog odnosa. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14253>

⁹ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 251.

rukama malog broja bogatih ljudi koji su bili povezani s kraljevskom obitelji. Malo pomalo sve su te obitelji postale politički ambicioznije. Umjesto učvršćenja kraljevske kuće došlo je do jake opozicije u vidu sukoba interesa dviju obitelji najbližih kralju, dinastija Lancaster i York.¹⁰

Prvi kralj iz lancasterske dinastije bio je Henrik IV. (1399.-1413.), vladar stvoren državnim udarom 1399. Naime, lordovi i članovi Donjeg doma, ne slažući se kraljevom apsolutističkom vladavinom, tada su formalno svrgnuli s vlasti Rikarda II. Plantageneta. Budući da su plemići i crkvenjaci osmislili državni udar, Henrik IV. postao je poslušnik raznih frakcija koje su ga dovele na prijestolje. Kako bi se zaboravio državni udar iz 1399., njegov sin Henrik V. (1413.-1422.) započeo je nove napade u Francuskoj. Na taj način pridobio je naklonost crkvenjaka, koji su strahovali za svoju imovinu i zadovoljio plemiće koji su osvojene zemlje podijelili među sobom.¹¹

Po dolasku na vlast Henrika VI. (1422.-1461.), sukobi između različitih društvenih opozicija postajali su sve češći. Borbe su se vodile raznim intrigama, ubojstvima i pravničkim nepravdama.¹²

Takvom stanju pogodovalo je Henrikovo nezanimanje stanjem u državi. U svim ratovima bio je samo promatrač. Najviše je bio zaokupljen proučavanjem povijesti i teologije. Utemeljio je visoku školu u Etonu, a u Cambridgeu je dao izgraditi kapelu King's Collegea, što ga je dovelo do materijalne propasti. Potvrda kraljeve teške situacije može biti podatak da je na Božić 1451. morao posuditi novac kako bi proslavio blagdan, a za blagdan Sveta tri kralja ostao je bez večere jer mu nitko nije htio ništa posuditi. U takvom teškom materijalnom položaju kralj je postao lak plijen proračunatih vitezova i plemića. Godine 1453. Henrik VI. počeo je pokazivati prve znakove ludila. Njegov bratić, vojvoda Rikard od Yorka, podržavan od moćnog velikaša Warbecka, iskoristio je takvu situaciju okrunivši se pod imenom Eduard IV.¹³

Nakon nekoliko mjeseci, kad se kralj Henrik VI. vratio u normalno stanje, dvorska je stranka ponovno ojačala. Tada je vojvoda od Yorka, 1455., krenuo u bitku protiv Lancastera i pokorio ga kod Saint Albanasa. Tim sukobom službeno je započeo Rat dviju ruža, 45-godišnji niz građanskih sukoba i ustanaka.¹⁴

¹⁰ Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955., str. 95.

¹¹ *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2007., str. 526.-528.

¹² Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955., str. 96.

¹³ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 199.-200.

¹⁴ *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2007., str. 532.

U jesen 1459. yorksisti su odlučili ukloniti lancasterskog kralja, no redovite vojne snage su ih porazile i natjerale na bijeg u Irsku. Vrativši se, u bitci kod Wakefielda York pogiba, a glavni su vođe yorksista smaknuti. Ipak, jezgra yorksističkih snaga nije bila slomljena. Pod vodstvom vojvode od Warwicka i Rikardova sina Edvarda u ožujku 1461. u Towtonu u Yorkshireu pobijedene su lancasterske snage. Bila je to bitka s najviše sudionika u dotadašnjem tijeku rata. Nakon pobjede yorksista parlament proglašava Edvarda IV. (1461.-1483.) legitimnim kraljem.¹⁵

Edvard IV. vladao je bez većih problema sve dok se nije sukobio s Warbeckom 1469. Njih dvojica razišli su se zbog Edvardove sve veće samostalnosti u vanjskoj politici i favoriziranju rođaka svoje žene, obitelji Wgodville. Warbeck je Edvarda IV. porazio kod Edgecotea, 1469. i došao na vlast. Ipak, vlast gubi 1470. i bježi u Francusku. Tamo se izmirio s prognanom Margaretom, ženom Henrika VI. i obvezao na vraćanje Henrika VI. na prijestolje. Warbeck i nezadovoljni brat Edvarda IV. George, vojvoda od Clarencea, 1470. uz pomoć Francuza kreću u napad. Edvard IV. bio je pobijeden te je pobjegao u izgnanstvo, a Henrik VI. vraćen je na prijestolje. Smjena vlasti nije dugo potrajala jer na kraju Edvard IV. pobjeđuje Warbecka 1471. u bitci kod Barneta, gdje Warbeck i pogiba. Budući da je Henrik VI. bio ubijen u londonskom Toweru, Edvard IV. još više učvršćuje svoju vlast.¹⁶

Kralj Edvard IV. umire 1483. u svojoj 40. godini. Njegov sin Edvard V. bio je maloljetan, pa se njegov brat Richard, vojvoda od Glouceстера, proglasio kraljem. Richard III. (1483.-1485.) je sinove Edvarda IV. poslao u Tower, gdje im se uskoro gubi trag. Richardov dolazak na vlast podijelio je yorksiste. Za vrijeme njegove vladavine dižu se mnoge pobune. Sukobi su bili vođeni dok gotovo sve plemićke obitelji nisu bile uništene. Tada svoju priliku iskorištava Henrik Tudor, potomak dinastije Lancaster. Naime, njegov otac Edmund bio je oženjen s Margaret Beaufort, nasljednicom lancasterske dinastije. Budući da je glavna linija nasljedstva prekinuta smrću Henrika VI. i njegova sina Edvarda, Henrik Tudor postao je neočekivana nada kuće Lancaster protiv dinastije York. Tudor 1485. izvršava napad pomoću francuskih snaga. Richard III. imao je potporu samo nekolicine plemića te kod Boswortha dolazi do izdaje njegovih pristaša. Time je Tudoru osigurana vlast. Sam Henrik Tudor imao je i manje aristokratske pomoći od Richarda III., što je pokazatelj koliko je zemlja bila u strahu i u potpunoj iscrpljenosti od građanskog rata. Richardovom smrću kod Boswortha uspostavljena je nova tudorska dinastija. Yorksističke zavjere nastavile su se s obitelji De Ca

¹⁵ *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2007., str. 533.

¹⁶ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 99.-101.

Pole, ali je situacija ipak bila stabilnija. Henrik se 1486. oženio s Elizabetom od Yorka, kćeri Edvarda IV. pa je taj događaj uvelike pripomogao ujedinjavanju dviju strana. Isti je brak zapravo simbolizirao zamjenu lancasterskih i yorksističkih ruža onom tudorskom.¹⁷

Tijekom Rata ruža feudalci su si osigurali potporu nižih plemića, vežući ih uz sebe doživotnom službom. Takav „nezakonit feudalizam“ bio je doista različit od izvornog. Srž sustava bilo je plaćanje službe. Pratilac nije bio vazal koji je dugovao odanost svojem gospodararu i koji je bio vezan za njega uzajamnim obvezama, nego ga je smatrao svojim zaštitnikom, prateći ga i noseći njegovu odoru, a on ga je za uzvrat uzdržavao. Međutim, društveni sustav poput ovoga bio je vrlo nestabilan jer su pratitelji mogli napustiti neuspješnog gospodara i prijeći u službu uspješnijem. U takvim situacijama snažan kralj mogao je profitirati, okrećući lordove jedne protiv drugih. Nemirno društvo poput ondašnjeg, sklono ambicioznim ljudima, dovodi do ekonomske afirmacije građanstva, a time i jačanja apsolutne središnje vlasti koja je sve više ograničavala stare feudalne autonomije i povlastice.¹⁸

Ratovi dviju ruža bili su ratovi uništavanja. Nakon svake pobjede slijedilo je ubijanje pobijedenih i preuzimanje njihove imovine u korist vladajućeg kraljevstva. Same bitke većinom su se vodile između nekoliko tisuća ljudi. Tada je vrijeme konjaništva prošlo (o bitkama su uvelike odlučivali strijelci, a česte su bile i borbe prsa u prsa). Vrlo su se često upotrebljavali i topovi.¹⁹

Sukobi su imali teške posljedice za sudionike, ali zemlji kao u cjelini nisu nanijeli velike štete jer nisu izravno utjecali na široke slojeve stanovništva. Gradovi se nisu pljačkali te ekonomski život nije bio ugrožen. Postoji podatak da je trgovina u Londonu u tom vremenu vrlo napredovala. Mnogi ljudi živjeli su prilično dobro, držeći se izvan sukoba.²⁰

Radnici nadničari bili su u boljem položaju nego ikada prije tijekom srednjovjekovnog razdoblja. Budući da se stanovništvo u 15. stoljeću nije oporavilo od demografskog pada u prošlom stoljeću, nadnice radnika na farmama, kao i kod obrtnika u gradu, rasle su brže od cijene robe. Došlo je do stvarnih poboljšanja materijalnih uvjeta života, prvenstveno zahvaljujući nenametanju novih poreza te izuzeću pojedinih gradova poreznim nametima.²¹

¹⁷ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 101.-102.

¹⁸ Briggs, A.: *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003. str. 94.

¹⁹ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 282.

²⁰ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 99.

²¹ Briggs, A.: *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003., str. 95.-96.

2.3.1. Henrik VII.

Opisujući prethodno Rat dviju ruža, vođen za nasljeđe engleskog prijestolja između feudalnih obitelji Lancaster i York, ovaj dio završnog rada posvećen je Henriku VII. te ću ga detaljnije obraditi jer je baš on okončao Rat dviju ruža koji se vodio dugi niz godina i ujedinio te dvije sukobljene obitelji, ali i zato što je otac Henrika VIII., jednog od najpoznatijih kralja Engleske.

Kralj Henrik VII. (*slika 1.*) prvi engleski vladar iz dinastije Tudor, rođen je 28. siječnja 1457. Rodio se u velškom dvorcu Pembroke, snažno utvrđenoj srednjovjekovnoj rezidenciji smještenoj na krajnjem jugozapadnom dijelu Walesa. Pembroke je u srednjem vijeku služio kao središte grofovije Pembrokeshire. Budući da je Henrikov otac Edmund Tudor preminuo tri mjeseca prije njegovog rođenja, Henrik VII. rođen je kao posmrče te ga je odgojio stric Jasper Tudor.

Slika 1. Prvi engleski vladar iz dinastije Tudor, kralj Henrik VII.

Od rođenja je Henrik VII. nosio naslijeđenu očevu titulu *earla*, to jest grofa od Richmonda, koja se odnosila na grad Richmond u engleskoj grofoviji Yorkshire. Po ocu je Henrik VII. potjecao od nekadašnjih nezavisnih velških vladara, a po majci je naslijedio važno mjesto u engleskoj kraljevskoj dinastiji Lancaster. Henrik VII. postao je u završnom dijelu Ratova ruža vodećim članom dinastije Lancaster. Njegova pobjeda nad vođom dinastije York, kraljem Rikardom III., na bojnopolju kod Boswortha 1485., predstavljala je jedan od najsudbonosnijih trenutaka u engleskoj povijesti. Nakon te pobjede Henrik VII. postao je novim engleskim kraljem. S dinastijom York pomirio se oženivši Elizabetu od Yorka, nećakinju ubijenog Rikarda III. i nasljednicu prava na prijestolje dinastije York. Nova

dinastija Henrika VII. nosila je naziv Tudor, a objedinjavala je simbolički crvenu i bijelu ružu (slika 2.), simbole nekoć sukobljenih dinastija Lancaster i York.

Slika 2. Simbol dinastije Tudor (crveno-bijela ruža)

Nakon učvršćivanja vlasti, Henrik je na vanjskom i unutarnjem planu vodio vještu, lukavu i pragmatičnu politiku. Na vanjskom planu je vješto manevrirajući engleskim interesima te sklapanjem interesnih brakova uspio osigurati mir na engleskim granicama (što je bio i preduvjet mira na unutarnjem planu) te podršku utjecajnih vladara i crkvenih poglavara u Europi. Sporazumom iz Medine Del Campo priznao je tada novo ujedinjenu Španjolsku kraljevinu i ugovorio brak svojeg najstarijeg sina i nasljednika Artura s Katarinom Aragonskom. Sklopio je savez s carem Svetog Rimskog Carstva Maksimilijanom I. te od pape Inocenta VIII. dobio priznanje time što je ovaj svojim aktom zaprijetio vjerskim izopćenjem svim pretendentima na Henrikovo prijestolje.

Na unutarnjem planu Henrik je poboljšao djelotvornost postojećeg državnog aparata osobno nadzirući administraciju i jačajući svoju kontrolu nad plemstvom. Ponovno je potvrdio sva feudalna prava engleske krune te ojačao sudsku vlast i svoju ulogu u lokalnoj upravi. Henrik je vladao vrlo energično i apsolutistički. Posjedi pobunjenika bili su konfiscirani, a svoje ovlasti nije bio spreman delegirati na bilo koga. Financijsko stanje državne riznice se za vrijeme Henrikove vladavine dramatično popravilo tako da je Henrik iza sebe ostavio relativno bogatstvo i poboljšanu situaciju na području javnog reda i zakonitosti. Svojim vještijim vladanjem pridonio je velikom razmahu engleske trgovine i pomorstva i svim time utvrdio temelje da Engleska postane važan faktor na tadašnjoj europskoj karti.

Budući da je Henrik VII. nadživio svojeg najstarijeg sina Arthura koji je umro šest mjeseci nakon dogovorenog i sklopljenog braka s Katarinom Aragonskom, naslijedio ga je njegov drugi sin Henrik.²²

²² Chrimes, S, B.: *Henry VII.*, Yale University press, New Haven and London, 1999., str. 327.-333.

3. HENRIK VIII. TUDOR

Henrik VIII. Tudor (*slika 3.*) se rodio 28. lipnja 1491. u palači Placentia kraj Greenwicha, kao treće dijete Henrika VII., engleskog kralja i kraljice Elizabete, koja je bila kći Edvarda IV. i nasljednica kuće York. U trenutku Henrikova rođenja, njegov je otac, pobijedivši u Ratu dviju ruža (Lancaster i York), koji je trajao od 1454. do 1485. te sklopivši brak s Elizabetom od Yorka, uspio učvrstiti prevlast Tudora na engleskom prijestolju. Budući da je Henrik rođen kao drugi sin, bilo je očekivano da prijestolje, nakon smrti Henrika VII., pripadne starijem sinu Arthuru. Stoga se Henrika pripremalo za život na drukčiji način nego što je to bio slučaj s Arthurom. U njegovo se obrazovanje mnogo ulagalo, a na dvoru se govorilo da je Henrikova sudbina crkva, a ne kraljevanje svjetovnim dobrima. Imao je najbolje privatne učitelje koji su ga podučavali latinskom, francuskom i španjolskom jeziku, a proučavao je i starogrčke tekstove jer se u ovom kasnom razdoblju vladavine Henrika VII. događao snažan prodor antičke literature na englesko tlo.²³

Slika 3. Henrik VIII. Tudor kralj Engleske i prvi kralj Irske

Elizabeta od Yorka preminula je kada je Henriku bilo tek 11 godina i gubitak majke snažno ga je pogodio te utjecao na daljnji razvoj njegovog karaktera. Godine 1501. Henrikov brat Arthur, u dobi od 15 godina, oženjen je šesnaestogodišnjom španjolskom princezom

²³ Tytler, P. F.: *Life of king Henry the Eight*, Oliver&Boyd, Tweeddale Court; and Simpkin, Marshall,&Co., London, Edinburgh, 1837., str. 9.-10.

Katarinom Aragonskom jer je na taj način sklopljen sporazum između engleskog i španjolskog kralja. Međutim, već sljedeće godine Arthur se razbolio i preminuo pa je Henrik VII. prijestolje morao prepustiti svojem mlađem sinu Henriku koji je tako postao Henrik VIII. O dotadašnjem životu novookrunjenog maloljetnog kralja nije se znalo mnogo jer se većinom nije pojavljivao u javnosti, ali su se mnogi divili njegovom obrazovanju. Smatrali su ga nadarenim latinistom, filozofom i duhovnim licem te radoznalim na području glazbene umjetnosti, a bio je izrazito vješt i u sportskim disciplinama.²⁴

Kad je godine 1509. Henrik VIII. naslijedio svog oca, bilo mu je osamnaest godina. To bijaše lijep, atletski građen mladić, vrlo zadovoljan sam sa sobom, vrlo ponosan kad mu je venecijanski ambasador rekao da su mu listovi ljepše građeni nego oni francuskog kralja Franje I. Henrik bijaše izvrstan strijelac, šampion tenisa, velik jahač koji je znao umoriti deset konja u jednom danu lova. Zanimao se za književnost i duševna hrana mu bijahu naročito teologija i romantična literatura. I sam je pisao pjesme, komponirao je glazbu za svoje vlastite himne i svirao je „božanski“ u lutnju. Potrebno je dodati da je bio vrlo pobožan i da su ga njegovi prijatelji iz Oxforda, kolikogod bili pristaše reformacije, samo još utvrdili u poštivanju katoličke vjere. Kakogod to može izgledati čudno, Henrik je kroz čitav svoj život nastojao zadovoljiti sve obzire i bojazni „jedne sasvim sredovječne savjesti.“²⁵

Godinu dana nakon Arthurove smrti, Henrik VII. je, uz dopuštenje pape, još maloljetnog Henrika VIII. oženio s bratovom udovicom Katarinom Aragonskom, kako bi tom bračnom zajednicom obnovio i zapečatio savez sklopljen između Engleske i Španjolske.

On je ne bijaše izabrao i nije je volio: to bijaše politička ženidba. Za Englesku onoga vremena, koja još bijaše vlast drugoga reda, predstavljala je veza sa Španjolskom čast i jamstvo. Tako je, kad je prerana Arthurova smrt prekinula tu vezu, Vrhovni savjet, u želji da sačuva Katarinu kao kraljicu, preklinjao Henrika da je primi za ženu. Ali jedan tekst iz Knjige Levita zabranjivao je bračnu vezu između šurjaka i šurjakinje. Trebalo je, dakle, dobiti dozvolu za ženidbu posebnom papinom bulom (1503.) i dokazati da prvi Katarinin brak nije bio izvršen. Našlo se svjedoka koji su prisegnuli da je Katarina ostala djevica i zato je ona na dan vjenčanja s Henrikom nosila raspletene pletenice, kako je to bio običaj kod mladih djevojaka. Svi ovi događaji postali su od izrazite važnosti kasnije, kad je kralj zaželio da se rastane od nje i da se brak poništi.²⁶

²⁴ Tytler, P. F.: *Life of king Henry the Eight*, Oliver&Boyd, Tweeddale Court; and Simpkin, Marshall,&Co., London, Edinburgh, 1837., str. 14.

²⁵ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 233.

²⁶ Isto, str. 233.-234.

3.1. Dolazak Henrika VIII. na englesko prijestolje

Henrik VII. je preminuo 22. travnja 1509., a njegovi su podanici s entuzijazmom na prijestolju dočekali sina Henrika VIII. Osamnaestogodišnji Henrik je u trenutku preuzimanja krune predstavljen Europi i svojim podanicima kao renesansni vladar. Bio je nadasve obrazovan, poznao je latinski, francuski, španjolski i talijanski jezik te je nastavio davati potporu engleskim sveučilištima.²⁷

Za razliku od svojega oca, koji nije bio osobito popularan vladar među narodom unatoč tome što je bio vrlo mudar i uspješan, Henrik VIII. je postao omiljen odmah nakon stupanja na prijestolje. Međutim, valja spomenuti da je od svojega prethodnika Henrik VIII. naslijedio mirno stanje u državi, veliko bogatstvo u državnoj i kraljevskoj blagajni, tako da razloga za nezadovoljstvo od strane podanika nije ni bilo. Već na početku svoje vladavine pokušao je pokazati da će se njegovo kraljevanje razlikovati od vladanja njegovog oca. Prije svega je uklonio Richarda Empsona i Edmunda Dudleya, najbliže suradnike Henrika VII., odsjekavši im glave.²⁸

Nakon što je uklonio moguće neprijatelje s dvora, Henrik VIII. je imao dovoljno vremena analizirati susjedne zemlje i odlučiti s kojima bi bilo poželjno ući u savez. Njegov je otac postavio Englesku na put opće konsolidacije kojim su u to vrijeme išle sve velike države u Europi. Francuska, Španjolska i njemačke države okupljene oko dinastije Habsburgovaca, u 16. su stoljeću poprimile svoj suvremeni oblik. S njima se rodila tzv. europska politika, znatno različita od feudalne politike. Nove države, koje više nisu bile opterećene unutarnjim problemima i obračunavanjem sa snagom feudalnog plemstva, počele su se međusobno boriti za prevlast u Europi. Engleska tako postaje dio Europe u užem smislu jer je u srednjem vijeku bila prilično izvan događaja, a u razdoblju kraljevanja Henrika VIII. Engleska postaje dio komplicirane političke borbe na europskom tlu.²⁹

Prve godine 16. stoljeća ispunjene su nizom ratova i sukoba, a najviše njih vodilo se između Francuske i Španjolske za vlast nad bogatim područjima Italije i Flandrije. Budući da je Engleska po broju stanovnika i bogatstvu bila daleko iza Španjolske i Francuske, počela je provoditi politiku čuvanja ravnoteže snaga, koja se pretvorila u tradiciju kod engleskih političara. Glavni cilj ovakve politike bio je onemogućiti bilo kojoj sili u Europi da preuzme prevlast, na taj način da se stvore i održavaju dvije skupine država koje će biti podjednako

²⁷ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 293.

²⁸ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 312.

²⁹ Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1955., str. 114.

snažne. Engleska je trebala podržavati obje grupe, ali do određene granice, ne dozvoljavajući nijednoj da sa sigurnošću računa na njezinu stalnu potporu.³⁰

Prvi koji je ustrajao na ovoj političkoj igri bio je kardinal Thomas Wolsey, prvi ministar za vrijeme prve polovine vladavine Henrika VIII. Nije htio dozvoliti da položaj Engleske bude ugrožen od bilo koje od velikih europskih monarhija, a zahvaljujući Henrikovoj naklonosti, Wolsey se istovremeno uspeo i u Crkvi i u državi.

Za razliku od Henrika VII., koji je na prijestolje došao sukobom, ali osobno nije iskazivao zanimanje za vođenje ratova, Henrik VIII. je sebe smatrao ratničkim kraljem. U svojim mladim godinama veći dio energije posvetio je nadmetanju s drugim državama, upadljivom razmetanju i razvoju dinastičkog ponosa, a manje nacionalnim interesima.³¹

3.2. Šest supruga Henrika VIII. Tudora

Bračnu politiku engleskog vladara uvijek su diktirale političke okolnosti i potreba da se dobije muški nasljednik za englesko prijestolje. Njegov privatni život usko je utjecao na tadašnju, ali i buduću vanjsku i unutarnju politiku Engleske, a posebice na odnose s papom i na položaj vjere u državi.³²

Henrikova prva supruga, Katarina Aragonska, nije engleskom kralju mogla podariti muškog nasljednika te su njegov položaj sve više ugrožavali dinastički problemi. Činjenica da nije imao zakonitog sina predstavljala je ozbiljan problem za nastavak dinastije. Od šestoro djece koje je rodila Katarina Aragonska, preživjela je samo kći Marija. Zbog toga je Henrik VIII. poželio razvesti se od Katarine, a njegova je želja na kraju bila uzrokom raskola Engleske crkve s Rimom. U Engleskoj je, za razliku od Francuske, dolazak žena na prijestolje bio legalan, ali su postojale bojazni u vezi s tim koliko bi bila uspješna njihova vladavina.³³

Kralj Henrik VIII., koji više nije bio u cvijetu mladosti, nije oružjem stekao slavu kojoj je težio, a boreći se s vlastitim kancelarom kardinalom Wolseyem (lord kancelar od 1515.) za kontrolu nad čitavom državom, izlagao se opasnosti da izgubi čitavo očinsko nasljeđe koje je Henrik VII. izgradio velikom političkom vještinom.³⁴

Trebao je muškog nasljednika kako ne bi postojala opasnost da u slučaju njegove iznenadne pogibije država ostane u rukama kardinala Wolseya s kojim se počeo razilaziti. U dobi od 36 godina, Henrik VIII. je bio razočaran što mu Katarina Aragonska nije podarila

³⁰ Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955., str. 115.

³¹ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 112.

³² *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 299.

³³ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 112.

³⁴ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 295.

sina; supruga mu više nije predstavljala ideal ženske ljepote te je od pape zatražio poništenje braka. Tvrdio je da je cijelo ovo vrijeme, koje je s Katarinom Aragonskom proveo u bračnoj zajednici, živio u grijehu jer je bio prisiljen oženiti se bratovom udovicom. Istovremeno, 1527. u Englesku se vratila Anne Boleyn, kći sir Thomasa Boleyna, koja se obrazovala u Francuskoj te dospjela na engleski dvor, gdje je trebala služiti kraljicu. Budući da je brak Henrika i Katarine Aragonske bio u krizi, Henrik je odlučio potražiti mlađu ženu koja će mu podariti muškog nasljednika te ju je pronašao u Anne Boleyn.³⁵

Papa Klement VII. nije pokazao dobru volju za poništenje Henrikova braka s Katarinom, posebice nakon što su Rim opljačkali carski vojnici u službi Karla V., nećaka Katarine Aragonske. Protiv razvoda bio je i kardinal Wolsey, više zbog svojeg osobnog neprijateljstva s obitelji Boleyn, pa je sukob Karla V. i Henrika VIII. iskoristio da bi postigao novi sporazum s Francuskom koja je ponovno napala Italiju 1528. Istovremeno je papa Klement VII., želeći dobiti na vremenu i nadajući se da će postići neki kompromis s Karlom V., čiji je zarobljenik bio, slučaj Henrikova razvoda prepustio londonskom crkvenom sudu kojim je presjedao sam kardinal Wolsey. U svibnju 1529. kralj Henrik VIII. je bio pozvan na crkveni sud u Londonu, što je uvrijedilo njegov kraljevski autoritet. Kada je nešto kasnije slučaj povučen u Rim, Wolsey se trebao pojaviti pred kraljevskim sudom (Court of King's Bench) da bi opravdao svoje malverzacije kao kraljevski činovnik. Wolsey je izgubio kancelarsku službu te mu je zaplijenjena imovina. Zapravo je cijeli slučaj kardinala odredilo Henrikovo mišljenje da mu njegovo služenje više nije potrebno te da je kao kralj sposoban samostalno voditi državu, a i Wolsey mu se osobno zamjerio kada se protivio Henrikovu razvodu. Wolsey je umro već iduće godine u studenom (1531.), prirodna smrt ga je spasila od smaknuća, a njegov je slučaj poslužio monarhiji jer je pokazao kako crkvena hijerarhija ograničava kraljevu vlast, čak i kada nije izravno prisutna.³⁶

Druga Henrikova supruga Anne Boleyn, s kojom se oženio 1533., nije bila omiljena među narodom, ponajviše zbog toga jer je označena ljubavnicom koja se na račun poštene žene (Katarine Aragonske) domogla engleske krune. Anne također nije uspjela roditi sina, nego tek kći Elizabetu. Anne je ubrzo optužena za preljub i incest pa su joj na kraju već 1536. odrubili glavu u londonskom Toweru.

Nakon Anne Boleyn treća supruga Henrika VIII. bila je Jane Seymour. Godine 1537. Jane mu je rodila toliko željenog muškog nasljednika, Eduarda, te preminula dvanaest dana

³⁵ Tytler, P. F.: *Life of king Henry the Eight*, Oliver&Boyd, Tweeddale Court; and Simpkin, Marshall,&Co., London, Edinburgh, 1837., str. 237.-240.

³⁶ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 296.

nakon poroda. Kralj je bio strašno pogođen njezinom smrću jer je smatrao Jane jedinom pravom ženom u njegovom životu i koju je uistinu istinski volio te koja mu je uspjela roditi sina kojeg je očajnički želio.

Godine 1540. Henrik VIII. oženio se Anom koja je bila sestra vojvode od Clevesa, koji je bio njegov saveznik u sukobu s papom Klementom VII. Pretpostavlja se da je Henrik oženio Anu samo iz političkih razloga pa je njihov brak ubrzo poništen s obrazloženjem da nikada nije konzumiran. Ana od Clevesa je dobila titulu Kraljeve sestre. Čim se razveo od Ane od Clevesa, Henrik se oženio rođakinjom Anne Boleyn, šesnaestogodišnjom Catherine Howard. Međutim, Catherine je prevarila kralja s jednim službenikom dvora, brak je ubrzo poništen, a u veljači 1542. Catherine je pogubljena.

Posljednja supruga Henrika VIII. bila je Katarina Paar s njom se oženio 1543. Katarina je uspjela utjecati na Henrika da se pomiri sa svojim kćerima Elizabetom i Marijom. Henrikove su kćeri, poništavanjem brakova njihovih majki s Henrikom, gubile pravo nasljeđivanja. Pomirenjem s ocem, postale su moguće nasljednice engleske krune, što se kasnije nakon njegove smrti i dogodilo.³⁷

3.3. Engleski raskol i reformacija Henrika VIII. Tudora u Engleskoj

Reformacija u Engleskoj, slično kao i u nekim drugim državama, a posebice u skandinavskim zemljama, uvedena je „odozgo“, to jest odlučujućim utjecajem državne vlasti. Počela je raskolom Henrika VIII.; pod Eduardom VI. prodro je protestantizam u bogoslužje i crkveni nauk; nakon propala pokušaja restauracije katolicizma za vrijeme Marije Katoličke dobila je Anglikanska crkva pod Elizabetom I. konačni oblik.³⁸

U studenom 1533. papa Klement VII. je izopćio Henrika VIII. i njegovog najbližeg suradnika Thomasa Cranmera iz zajednice Katoličke crkve. U razdoblju od 1533. do 1534. kralj je s nekoliko novih zakona odgovorio papi na njegov čin izopćenja (Act against Appeals, Act against Papal Dispensation, Annates Act). Ti su akti konačno prekinuli vezu s duhovnim vlastima u Rimu. U doktrini Henrik VIII. nije želio prekinuti s prošlošću. On je još 1521. dobio od pape Lava X. naslov Defensor fidei (Branitelj vjere) jer je u svojem djelu *Assertio septem sacramentorum* osudio Lutherove protestantske teze proglašene u Wittenbergu. No, priznavanjem kraljevske vlasti Engleska crkva je počela i dovršila odvajanje od Rima.³⁹

³⁷ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 232.-239.

³⁸ Jedin, H.: *Velika povijest crkve: Crkva u doba apsolutizma i prosvjetiteljstva*, Opseg 5, Kršćanska sadašnjost, 1978., str. 269.

³⁹ Roberts, J. M.: *Povijest Europe*, AGM, Zagreb, 2002., str. 267.

Kralj je po dobroti i izboru Božjem bio vrhovni autoritet u kraljevstvu vladajući jedinstvenim narodom podijeljenim na dva dijela: duhovni i zemaljski. U praksi se potvrdilo načelo jednakosti podanika, svećenika i laika nasuprot vrhovnoj vlasti kralja. Od ovoga su trenutka sve ovlasti koje je ranije obnašao rimski biskup prešle na nadbiskupa od Canterburyja.⁴⁰

Henrik VIII. je, uz pristanak parlamenta, Englesku crkvu tijekom 1534. u potpunosti odvojio od Rima: obustavio je sva davanja papi, duhovno je sudstvo osamostalio u odnosu na Rim te je svojim biskupima zabranio svaki kontakt s papom.⁴¹

U studenom 1534. proglašen je Zakon o vrhovništvu (Act of Supremacy) kojim je kralj samoga sebe proglasio crkvenim poglavarem Engleske koji je odgovoran jedino Kristu. Bio je to zakon koji je prisiljavao sve podanike da polože prisegu na novi crkveni Ustav i kraljevsko nasljeđivanje.⁴²

Tako je Henrik VIII. preuzeo sve papine punomoći unutar Engleske, uključivši i odlučivanje u posljednjoj instanciji o dogmi i literaturi, a redovite svećeničke funkcije Henrik je prepustio kleru. Kraljeve su pristaše upotrijebile za svoj uzor izraelske kraljeve iz Starog zavjeta. Proglas Zakona o vrhovništvu osnažio je tudorsku vladu naglašavanjem poslušnosti i njezinu pozornost usmjerio na mijenjanje onih aspekata crkvene organizacije i prakse koji su se smatrali neprijateljskima i neprihvatljivima, npr. hramovi i hodočašća. Tako je uništen Becketov hram u Canterburyju kao simbol protivljenja kraljevskoj ovlasti.⁴³

U međuvremenu je papa Klement VII. proglasio prvi brak Henrika VIII. valjanim, što je ponukalo kralja da zakonima koje je donosio parlament zatraži od svojih podanika Zakletvu na zakon o vrhovništvu. Time je doveo engleske katolike u težak položaj. Oni su morali zatraženom zakletvom otkazati papi crkvenu podložnost ili biti smaknuti kao veleizdajnici. Najveći dio biskupa, svećenika i laika je položio zakletvu, a samo su malobrojni to odbili i zbog toga izgubili život, među njima i bivši lord kancelar, a inače gorljivi katolik Thomas More i biskup od Rochestera John Fisher, obojica poznati humanisti.⁴⁴

3.3.1. Tijek reformacije u Engleskoj

Prvi čin engleske reformacije zapravo je bio raskol koji se nije ticao vjerskih istina, već je samo odbijao vrhovnu vlast rimskog biskupa nad engleskim biskupima. Nije bilo

⁴⁰ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 296.

⁴¹ *Povijest svijeta II.*, Marijan tisak, Split 2005., str. 454.

⁴² *Povijest svijeta – National Geographic*, Naklada Uliks d.o.o. Rijeka, 2009., str. 262.

⁴³ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 113.

⁴⁴ *Povijest svijeta II.*, Marijan tisak, Split 2005., str. 454.

nikakvih dodirnih točaka s Lutherovim tezama i luteranskom reformacijom u Njemačkoj. Istovremeno kada se odvijala Henrikova borba s Rimom zbog nemogućnosti dobivanja presude oko razvoda, heretici su u Engleskoj kažnjavani spaljivanjem na lomači. Kada se dogodio raskol s Rimom, Henrik VIII. je jednako tako kažnjavao širenje novog vjerskog nauka, nad kojim je nova crkvena hijerarhija lako mogla izgubiti kontrolu. Međutim, kad je sam kralj jednom uništio načelo nadmoći rimskoga biskupa, što je bila zajednička točka svih reformiranih crkava, to se lako odrazilo na tumačenje Svetog pisma i na vjerska pitanja. Na to se nadovezalo staro krivovjerje lolarđa i srdžba naroda prema rimskoj katoličkoj hijerarhiji.⁴⁵

Sredstvo koje je Henrik izabrao da provede svoju kraljevsku reformaciju bio je parlament. Nije postojala mogućnost da to bude crkveni sabor: crkveni sabori u Canterburyju i Yorku, gdje svjetovnjaci nisu imali svoje predstavnike, nisu mogli postati aktivni instrumenti jedne antiklerikalne revolucije. U razdoblju reformacije, važnost parlamenta se udvostručila.⁴⁶

Bio je ovo jedan od najznačajnijih učinaka reformacije Henrika VIII. jer je kralj svojim djelovanjem pomogao opstanku parlamenta, dok su u drugim zemljama srednjovjekovna predstavnička tijela propadala pod rastućom moći kraljeva (npr. u Francuskoj i Španjolskoj).⁴⁷

Članovi parlamenta tijekom reformacije nisu bili kraljevi pristaše jer to nije bilo niti potrebno. Zakone koji su dovršili prekid s Rimom, uništili samostane i utvrdili vrhovništvo države nad crkvom u Engleskoj, složili su tajni vijećnici i primljeni su nakon raspravljanja u oba doma. Za razliku od prethodnih parlamenata, ovaj je zasjedao sedam godina, i tijekom svojih osam zasjedanja njegovi su članovi stekli kontinuitet osobnog iskustva, što je pomoglo da se izgradi tradicija modernog parlamenta kao važnog sredstva vladanja. U Henrikovim parlamentima razgovaralo se i raspravljalo poprilično slobodno, barem o predmetima o kojima je kralj želio da se raspravlja. Henrik VIII. je cijenio iskrene savjete i kritike, ali uz uvjet da u onim najbitnijim stvarima njegova odluka mora biti ispoštovana.⁴⁸

Henrik VIII. je parlamentu prepustio pravo donošenja zakona u tijeku vjerske reformacije te je na taj način onemogućio kasnijim kraljevima djelovanje bez podrške parlamenta u ključnim pitanjima. Činjenica jest da je Henrik, time što je želio da nacionalno

⁴⁵ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 297.-298.

⁴⁶ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 324.

⁴⁷ Roberts, J. M.: *Povijest Europe*, AGM, Zagreb, 2002., str. 268.

⁴⁸ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 325.

predstavničko tijelo potvrdi njegovu odluku o ustrojavanju nacionalne crkve, donio presudnu odluku za buduću monarhiju, parlament i samu naciju.⁴⁹

Reformacijski parlament je u razdoblju od 1529. do 1536. zasjedao bez opozicije i donosio niz odluka koje su postavile Englesku crkvu pod nadzor države. Henrik VIII. je imao pravo imenovati sve vodeće crkvene dostojanstvenike i određivati crkvenu doktrinu, a nakon što je Wolsey izgubio svoju kancelarsku službu, više niti jedan klerik nije dobio visoku funkciju u vladi.⁵⁰

Godine 1536. Henrik VIII. je započeo napad na samostane. Oformio je komisiju koja je imala zadatak skupiti ili stvoriti dovoljno skandala koji bi moralno opravdali konfiskaciju. Ukidanje samostana je bila najveća ekonomska promjena koju je izazvala reformacija; utjecala je na državu i na ravnotežu društvenih snaga. Operacija u dva stupnja, koja je počela 1536. zatvaranjem 347 manja samostana (s godišnjim prihodom do 200.000 funti), nastavljena je u razdoblju od 1538. do 1540. zatvaranjem preostalih 186 velikih i sjajnih samostana. Cilj ove politike Henrika VIII. i njegovog suradnika Cromwella bio je povećati bogatstvo krune. Samostani koji su donosili gotovo polovicu ukupnih prihoda Crkvi bili su prvorazredni ekonomski cilj. Prva posljedica zatvaranja samostana bila je veliko povećanje kraljevskih godišnjih prihoda te je iz tog razloga osnovano novo tijelo, Ured za povećanja (Court of Augmentations), čija je zadaća bila iznajmljivati oduzetu crkvenu zemlju. Nov priljev gotovog novca mogao je osigurati dugoročniju pomoć kraljevskim приходima, ali kruna nije sačuvala ono što je stekla.⁵¹

Većinu te konfiscirane imovine kralj je prodao dvorjanima, plemićima i trgovcima, ali i špekulantima. Oni su velik dio objekata i zemljišta prodali malim zemljoposjednicima i bogatim seljacima, tako da je stvoren jedan velik i utjecajan sloj koji je imao mnoga razloga podržavati cjelokupnu Henrikovu reformaciju. Samo maleni dio samostanske imovine je iskorišten za osnivanje nekoliko škola. Kralj Henrik VIII. je osnovao sjajan Trinity College u Cambridgeu, većim dijelom sa samostanskom zemljom. Taj čin podsjeća na to što se moglo učiniti s preostalim samostanskim plijenom - Engleska je mogla postati obrazovana demokracija i prije nego što je došlo do industrijske revolucije. Međutim, zbog prazne državne blagajne i pohlepnosti dvorjana, pristupilo se već spomenutoj brznoj prodaji zemlje privatnim osobama.⁵²

⁴⁹ Roberts, J. M.: *Povijest Europe*, AGM, Zagreb, 2002., str. 296.

⁵⁰ Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955., str. 120.

⁵¹ Briggs, A.: *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003., str. 118.-119.

⁵² Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 327.

Društveni nemiri nakon ukidanja samostana bili su neizbježni, budući da su samostani zapošljavali mnogo ljudi i bavili se dobrotvornim radom. Prvi od nekoliko ustanaka u doba Henrika VIII. bio je ustanak poznat kao Hodočašće milosrđa (Pilgrimage of Grace) koji se dogodio 1536. Bio je to katolički pokret sa sjevera Engleske, predvođen polufeudalnim plemstvom iz tih krajeva, koji je imao za cilj spriječiti reformaciju i ukidanje samostana. Vlada nije imala stalnu vojsku s kojom bi se suprotstavila pobunjenicima, ali podršku su joj pružile južne i istočne pokrajine. Dok su se pobunjenici upleli u duge pregovore s vladom i kraljem, njihove su se snage smanjivale, a vladine jačale te su na kraju pobunjenici doživjeli strašan poraz. Od ovoga razdoblja, kraljevanje Henrika VIII. biva obilježeno terorom i nasiljem.⁵³

U Engleskoj je bilo vrlo malo protestanata sve dok ih razlaz Henrika VIII. s Rimom nije ohrabrio i oslabio tradicionalnu crkvenu vlast. Krajem tridesetih godina 16. stoljeća engleska se politika okrenula u protestantskom smjeru, djelomično zbog utjecaja Henrikovog prvog ministra Thomasa Cromwella. Prvi potpuni prijevod Biblije tiskan u Engleskoj, onaj Milesa Coverdalea, bio je 1535. posvećen Henriku VIII. Kralj je utvrdio kako riječ Božja podupire ideju kraljevske prevlasti, a to je potaknulo prevođenje Biblije. Službena engleska Biblija je objavljena 1537., a iduće su godine sve župne crkve dobile uputu da kupe jedan primjerak. Dostupnost engleske Biblije izmijenila je čitateljske navike i stavila naglasak na osobnu pobožnost, umjesto na živote i zagovor svetaca.⁵⁴

Henrik VIII., kao vrhovni poglavar Crkve u Engleskoj, tako je pristupio reformi vjere svojih podanika, kako bi reformacija bila potpuno izvršena. Teška ruka kraljevske vlasti stala je na kraj obožavanju relikvija, slika i trgovanju oprostima, osobito surovom pučkom praznovjerju. U cijeloj su se zemlji uništavale relikvije, skidale se čudotvorne slike i njihova primitivna aparatura se pokazivala podanicima, da se uvjere na koji se način izrabljivala njihova lakovjernost. Henrik se jedino na taj način mogao suprotstaviti utjecaju crkvenih dostojanstvenika na mase.⁵⁵

Osim odluka vlade i kralja, protestantizam je i među narodom dobivao na privlačnosti, iako ne svugdje u jednakoj mjeri. Pokazalo se jednostavnijim uništiti ili izmijeniti institucije i javne običaje srednjovjekovnog katoličanstva, nego stvoriti nov i stabilan crkveni poredak ili narodni zanos za protestantizmom. Nepismenost koja je sprječavala čitanje prijevoda Biblije, manjak stručnih protestantskih propovjednika te nespремnost za napuštanje stare vjere,

⁵³ Morton, A. L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955., str. 111.

⁵⁴ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 114.- 115.

⁵⁵ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 330.

sprječavali su širenje protestantizma, iako su mu utjecaj na Henrikovu dvoru i u Londonu davali ulogu nerazmjerno veliku u odnosu na brojčanu snagu.⁵⁶

3.4. Ratovi s Francuskom i Škotskom za vrijeme Henrika VIII.

Još od Stogodišnjeg rata postojala je netrpeljivost između Francuza i Engleza, koja se nastavila i u ovom razdoblju. Suprotnost se pojačavala, potaknuta novim engleskim savezom sa Španjolskom Ferdinanda Aragonskog i sve učestalijim trgovačkim razmjenama sa španjolskom Flandrijom, glavnim tržištem za englesku sirovu vunu. Henrik VIII. je osobno vodio vojne pohode protiv Francuza, a u ratu koji je trajao od 1512. do 1514. engleski je kralj s vojskom prešao La Manche, kao u doba Henrika V., i s njemačkom carskom vojskom napao sjevernu Francusku. Uspjeh je doživio 30. lipnja 1513., pobijedivši Francuze potpomognute Škotima u bitci kod Spursa.⁵⁷

Škotska je u ono vrijeme gledala na Francusku kao na glavnog engleskog protivnika, a stoga i silu ponajviše zainteresiranu za škotsku neovisnost. Škoti su uvelike pomogli Francuzima u ratu protiv Engleza još početkom 15. stoljeća. Godine 1512. obnovljen je francusko-škotski savez i doveo do škotsko-engleskog sukoba već sljedeće godine.

Škotskom je tada vladao Jakov IV. koji je bio šurjak Henrika VIII. Ljutit zbog engleskih napada preko granice, Jakov IV. je ispunio svoje obećanje Francuskoj napadajući Englesku s najvećom vojskom koja je do tog trenutka krenula na jug, s čak 26 tisuća ljudi, što je uključivalo i francuske postrojbe, koje su trebale pomoći u primjeni novih taktika. Dvadeset tisuća engleskih vojnika pod grofom od Surreya zaustavilo je kod Floddena škotski prodor, 9. rujna 1513. Škotske su kopljanike porazili pokretniji engleski vojnici s helebardama. Flodden se za Škotsku pokazao kao vrlo važna bitka. Ubijen je Jakov IV. i najmanje pet, a pretpostavlja se i deset tisuća njegovih podanika.⁵⁸

Već spomenuta pobjeda Engleza nad Škotima kod Floddena i nad Francuzima u Bitci ostruga kod Guinegattea na nizozemskoj granici 16. kolovoza 1513., donijele su Engleskoj položaj kojem je težila svojom politikom - položaj države koja je održavala ravnotežu u cijeloj Europi. Tih je godina Wolsey savršeno vješto provodio svoju politiku sa što manjim ljudskim gubitcima u ratovima i sa što manjim troškovima za državnu blagajnu. No, nakon 1521. zakazale su Wolseyeva vještina i opreznost. Već su parlamenti iz razdoblja 1512. do 1515. sve teže usvajali odluke o izvanrednim nametima za financiranje vojnih akcija usprkos

⁵⁶ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 116.

⁵⁷ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 295.

⁵⁸ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 118.

sposobnostima i posredovanju Thomasa Morea, glasnogovornika gradskih vijeća. Vanjska politika koju je provodio Henrik VIII. sada je postala preskupa. Njegov je kancelar, kardinal Wolsey, pogriješio kada je odlučio pomoći Karlu V., kralju Španjolske i Nizozemske i caru u Njemačkoj jer je tada bilo mudrije potpomoći oslabljenu Francusku. Kada je došlo do sukoba između Francuske i Španjolske u bitci kod Pavije 1525., njemački car Franjo I. je zarobljen, njegove postrojbe uništene, a Italija je bila osvojena od strane Španjolaca za idućih 180 godina. Henrik VIII. je tada mogao prebaciti savezništvo s cara na Francusku, ali tada je engleska intervencija na kopnu već bila zaustavljena zbog ratnih troškova. Francuska i Engleska tada su bile nemoćne, a započela je prevlast Habsburgovaca u Europi, koja je, kako se pokazalo u vrijeme Filipa II. i Elizabete I., gotovo upropastila Englesku. Engleska bi bila uništena da nije došlo do jačanja narodnih, pomorskih i vjerskih snaga na otoku, koje su Wolseyju bile sporedne ili kojima se on čak i suprotstavljao.⁵⁹

3.5. Krunidba Henrika VIII. Tudora za irskog kralja

Henrik VIII. je strahovao da bi unutarnji suparnici ili vanjski neprijatelji mogli iskoristiti Irsku kao uporište za djelovanje protiv njega. Smatrao je da ako su Tudori željeli nastaviti vladati Engleskom, morali su ovladati i Irskom. Daljnji motiv za osvajanje Irske bila je želja za većim imperijem i ljubomora na veliku moć Španjolske. Henrik je osjetio potrebu za proširenjem svojih dominiona i trgovine na prekomorskim područjima, a Irska je predstavljala prvi ispit za englesku poduzetnost i kolonizatorske vještine. Henrik VIII. je napustio raniju englesku politiku odvajanja keltskih Iraca i anglo-Iraca. Više nije trebao podršku anglo-irskih lordova na koju su se oslanjali njegovi prethodnici jer se u Irskoj s godinama pojavila nova vrsta engleskih dužnosnika koji su Irskom vladali u ime Engleske. Godina 1534. obilježena je pobunom Thomasa Fitzgeralda, grofa od Kildarea i vođe anglo-Iraca. Henrik VIII. je poslao sir Williama Skeffingtona da uguši pobunu. Fitzgeraldov ustanak je suzbijen na krvav način te je predstavljao najavu budućnosti Irske – cijelo razdoblje Tudora u irskoj povijesti je prožeto izrazitim nasiljem.⁶⁰

Na zasjedanju reformatorskog parlamenta 1536./1537. Henrik VIII. je priznat kao vrhovni poglavar Crkve u Irskoj. Također je objavljeno da će se ukinuti svi samostani, a odluka je opravdana izjavom kako Irska pravedno i opravdano pripada i ovisi o imperijalnoj kruni Engleske.⁶¹

⁵⁹ Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956., str. 314.

⁶⁰ Moody, T. W., i Martin, F. X.: *Povijest Irske*, Grapa, Zagreb, 2003., str. 140.-141.

⁶¹ Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004., str. 119.

Šest godina nakon pada Fitzgeralda, 1541., Henrik VIII. je dobio novu krunu. Irski ga je parlament proglasio kraljem Irske. Tako je postao jedini monarh s tom titulom. Preuzeo ju je jer je bolje odražavala njegove ambicije u Irskoj od srednjovjekovnog naslova, Lord of Ireland, koji su nosili njegovi prethodnici na mjestu kralja.⁶²

3.6. Smrt Henrika VIII. Tudora

Kralj Henrik VIII. umro je početkom 1547. u dvorcu Whitehall, ostavivši za sobom jasno izražene oporučene želje: Eduard, zatim Marija, pa Elizabeta, bili su mu nasljednici, dok je vojvoda od Somerseta (Eduard Seymour, kraljev ujak) trebao predstavljati lorda zaštitnika dok Eduard ne postane punoljetan. Parlament je trebao jamčiti volju kralja. Jednom riječju, Henrik VIII. ostavio je za sobom mnogo snažniju političku konstrukciju nego što je to bila sama monarhija.⁶³

Nikada dokazana teza koja kaže da je Henrik bolovao od sifilisa i da je upravo ta bolest krivac za smrtnost njegove djece iznesena je prvi put 100 godina nakon njegove smrti. Prema istoj tezi, sifilis je Henrika VIII. najvjerojatnije doveo i do smrti 1547. Prema drugoj teoriji, Henrik i njegova sestra Margareta su bolovali od dijabetesa, što je bio uzrok Henrikove gojaznosti. Pokopan je pored Jane u kapeli St. George. Naslijedio ga je sin Eduard, a u roku od nešto više od jednog desetljeća sve troje njegove zakonite djece izmijenit će se na engleskom tronu, i to tako da nijedno iza sebe neće ostaviti potomstvo.

Ukratko, Henrik VIII. Tudor najpoznatiji je engleski kralj, ali i irski kralj, koji i dan danas slovi za jednog od najokrutnijih vladara u bogatoj povijesti europskih okrunjenih glava, u kojoj nije manjkalo ni okrutnosti ni bešćutnosti. Također, poznat je po svojoj arogantnosti i burnom privatnom životu iz razloga jer je imao šest žena, ali i po tome da je bio veliki vojskovođa zbog mnogih ratova koje je vodio. Zapamćen je najviše po raskolu s Katoličkom crkvom koji se prvenstveno dogodio zbog toga što mu papa nije htio poništiti brak s prvom suprugom, nakon kojeg je proveo vjersku reformaciju.

⁶² Moody, T. W., i Martin, F. X.: *Povijest Irske*, Grapa, Zagreb, 2003., str. 141.

⁶³ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 299.-300.

4. EDUARD VI. TUDOR

Eduard VI. Tudor (1537.-1553.) bio je kralj Engleske i drugi kralj Irske (*slika 4.*) naslijedivši svojeg oca Henrika VIII. Tudora. Eduard je rođen kao dugo očekivani sin kralja Henrika VIII. i treće kraljice, Jane Seymour, koja je umrla dvanaest dana po njegovu rođenju. Nekoliko dana nakon rođenja dobio je titulu princa od Walesa, koja ga je automatski označila kao Henrikovog nasljednika. Bio je prvi protestant na engleskom tronu te je tek za vrijeme njegove vladavine protestantizam postao službena i glavna religija svih Engleza, iako je već njegov otac razdvojio englesko katoličanstvo od rimokatoličanstva.

Slika 4. Eduard VI. Tudor (1537.-1553.) kralj Engleske i drugi kralj Irske

Smatra se da je Eduard bio vrlo boležljivo dijete te da je patio od tuberkuloze. Neki izvori navode da je patio i od sifilisa, kojem je bio izložen u utrobi majke, a koja ga je dobila od supruga Henrika VIII.

Eduard je imao dvije polusestre iz prijašnjih brakova svojeg oca Henrika VIII., dvadeset i jednu godinu stariju Mariju te tri godine stariju Elizabetu. Poznato je da je sa Elizabetom imao dobar odnos iz razloga jer su oboje bili protestanti, dok je Marija bila katolkinja te su između njih često izbijale svađe upravo zbog religije.⁶⁴

Iako boležljiv, Eduard je bio vrlo inteligentno dijete koje je za učitelje imalo neke od najvećih umova u Engleskoj u ono vrijeme, a već sa sedam godina govorio je i pisao grčki i latinski te kasnije i francuski jezik.

Eduard VI. naslijedio je krunu od oca Henrika VIII., 1547. u dobi od samo devet godina. S obzirom da je bio maloljetan, Henrikova oporuka imenovala je šesnaest izvršitelja

⁶⁴ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 247.

koji su trebali predstavljati Regentsko vijeće, u kojem su većinu imale osobe naklonjene vjerskoj reformaciji.⁶⁵

U godinama vladavine Eduarda VI. oslabio je režim koji je samovoljna ruka Henrika VIII. čvrsto držala u šaci. Kako je Eduard bio maloljetan, kraljevstvom je najviše upravljao vojvoda od Somerseta, koji je mladog kralja odgojio kao mladića predanog studijima i iskrenog protestanta. Ublažen je pritisak u vjerskim pitanjima. Jačanje novog protestantskog vjerovanja na štetu ortodoksnosti, koju je nametnuo Henrik VIII., bilo je potaknuto i savezom Somerseta i nadbiskupa od Canterburyja, Cranmera. Nova misa, obred pričesti i Knjiga zajedničke molitve izazivaju istodobno i prihvaćanje i otpor. U rubnim područjima se šire riječi reformatora, ali i društvene reakcije na promjene koje su se posljednjih deset godina događale u gospodarstvu. Godine 1549. ustala su sela na zapadu, u južnoj Engleskoj u Norfolku. Usprkos unutarnjim suprotnostima, hod engleske reformacije nastavio se napadom ikonoklasta, revizijom Knjige zajedničkih molitva i uvođenjem 42 vjerska članka, ukidanjem uloge oltara u primanju pričesti i naposljetku Drugim aktom o supremaciji, kojim je novo vjerovanje uzdignuto na stupanj državne religije. S druge strane, za kratkotrajne Eduardove vladavine ponovno je u prvi plan izbila plemićka anarhija: bitke s Francuskom bile su neuspješne i jedini je konkretan rezultat uvijek otvorene borbe s Škotima bilo stvaranje stalne vojske pod vodstvom grofa Warwicka, kasnije vojvode od Northumberlanda. On je srušio Somerseta zbog njegove tromosti u gušenju pobuna 1549. te je postao istinski vlastodržac. Brzi kraj koji se bližio Eduardu, usprkos dobroj liječničkoj njezi, potaknuo je samoga kralja da promijeni redosljed nasljeđivanja prijestolja kako bi omogućio uvođenje reformacije u Englesku: u dogovoru s Northumberlandom organizirao je vjenčanje Northumberlandova sina Guildforda i nećakinje sestre Henrika VIII. (Lady Jane Grey) s namjerom da ustupi krunu mladenki. No nakon Eduardove smrti (4. srpnja 1553.) zakonita prijestolonasljednica Marija, uživajući potporu naroda i podršku savjeta *Star Chamber*, suprotstavila se zahtjevima Northumberlanda, koji će biti pogubljen u londonskom Toweru, kao i druge političke ličnosti toga vremena.⁶⁶

Bitno za spomenuti kod smrti petnaestogodišnjeg kralja Eduarda VI. je to da postoji više pretpostavki o tome koji su glavni uzroci doveli do njegove smrti: tuberkuloza, sifilis ili trovanje arsenom te da se njegova smrt držala u tajnosti danima kako bi se moglo pripremiti sve potrebno za proglašenje nove kraljice. Thomas Cranmer ga je pokopao po protestantskim

⁶⁵ *Velika ilustrirana povijest svijeta*, Opseg 10, Otokar Keršovani, 1976., str. 4910.

⁶⁶ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 300.

običajima u Westminsterskoj opatiji 9. kolovoza 1553. Istovremeno je njegova polusestra Marija održala misu zadušnicu u Toweru.

5. MARIJA I. TUDOR ENGLESKA KRALJICA

Marija I. Tudor (1516.-1558.) engleska je kraljica i pretposljednja vladarica iz dinastije Tudor (*slika 5.*), najpoznatija po svojem pokušaju vraćanja i obnavljanja katoličanstva u Engleskoj. Bila je kći engleskog kralja Henrika VIII. i njegove prve žene Katarine Aragonske te, po majci, unuka španjolskog kralja Ferdinanda II. i kraljice Izabele. Bila je vrlo napredno, ali boležljivo dijete lošeg vida i problema sa sinusima, zbog kojih je imala jake glavobolje. S devet godina je postala službena nasljednica svojeg oca Henrika VIII., premda je on silno želio imati muškog nasljednika. Za njezin odgoj brinula se majka Katarina koja ju je sama podučavala latinski jezik, a uz pomoć španjolskih učitelja učila je i grčki jezik, znanosti i glazbu.

Slika 5. Marija I. Tudor (1516.-1558.) engleska kraljica

Marija I. zauzela je englesko prijestolje nakon smrti svojeg polubrata Eduarda VI., kao jedna od najgorljivijih engleskih katolkinja svojeg vremena. Tako će u sljedećih šest mjeseci Engleska ponovno postati katoličko kraljevstvo, a nakon osamnaest mjeseci ponovno će se uspostaviti papinska vrhovna vlast. Međutim, ni to obnavljanje vjerskih institucija nije bilo čin puke vladarske samovolje jer je Marija nastojala vladati u skladu s politikom dinastije Tudor, na temelju akata koje je izglasao parlament. Bio je to, međutim, uvelike protestantski parlament koji je opozvao Eduardovu, a djelomično i Henrikovu reformu. Taj je parlament smatrao da se među njegove povlastice ubraja i pravo da donosi zakone o vjerskim pitanjima. Unutarnji su problemi potaknuli Mariju da ojača vlastite veze s europskim katoličkim svijetom, posebice španjolskim. No, povratak katoličanstva nije uživao popularnost. U siječnju 1554. sir Thomas Waytt podigao je ustanak u Kentu i bez uspjeha napao London.

Samo brak kraljice s katolikom i rođenje njihova nasljednika mogli su ojačati povratak engleskog kraljevstva katoličanstvu. Jednako je tako savez s vladarom iz habsburške kuće, Filipom II. Španjolskim, osiguravao podršku i potporu na međunarodnoj razini. No, zamisao o strancu kao kraljičinu supružniku, uz unaprijed postojeće nepovjerenje prema vladarici, bio je pretežak zalogaj za engleski parlament. S jedne strane, jedan od ključnih gradova Filipova carstva, Antwerpen, oduvijek je bio poslovni suparnik engleskih trgovaca. S druge strane, odluka o ponovnom uspostavljanju crkvenog vlasništva i papinske nadmoći bili su nepopularni te je prema njima parlament iskazao neslaganje. Vjenčanjem Filipa II. i Marije, proslavljenom preko opunomoćenika (1554.), Filip je stekao titulu kralja, no prava moć vladanja otokom ostala je u rukama Marije. Njihov je muški nasljednik trebao naslijediti Burgundiju, Nizozemsku i Kraljevinu Englesku. Novi je režim nametnuo vjernost Rimu, a mnogi biskupi, prelati i protestantski laici radije odabrali progonstvo negoli se podvrgnuli crkvenom sudu.

U to vrijeme bile su vrlo učestale lomače i ostale vrste pogubljenja, koje je znala narediti i sama Marija I. te je zbog toga dobila naziv „Krvava Marija“ (*Bloody Mary*), a sve kako bi vratila katoličanstvo u Englesku.

Nova crkvena hijerarhija, papinski nuncij Reginald Pole, nadbiskup Gardiner i Bonner s velikom su strašću tražili i spaljivali heretike. Bilo je oko tri stotine žrtava te divlje represije, a među njima i Cranmer i Latimer. Heretici su većinom živjeli na jugoistoku Engleske, bilo ih je među obrtnicima te imućnijim građanstvom, a rijetka su bila pogubljenja u grofovijama zapada i sjeverne Engleske, gdje je biskup od Durhama još bio vrhovni autoritet.

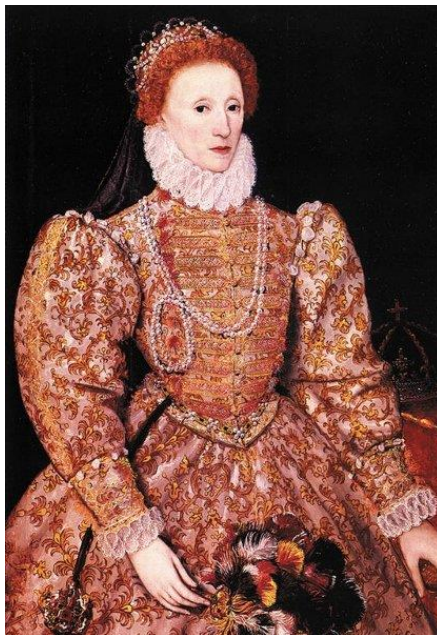
Marijina unutarnja politika, bila je, dakle, prožeta otupjelim ponovnim uspostavljanjem crkvene moći i vlasništva (utemeljen je i sud koji je trebao voditi postupke vraćanja crkvenih dobara), dok se u isto vrijeme nije oklijevalo dodatno smanjiti vrijednost novca kako bi se vratila imanja potrebna za financiranje tko zna kojega po redu vojnog pothvata protiv Francuske te kako bi se podupro napad Filipa II. u Flandriji (1557.). Ta je bitka završila konačnim gubitkom Calaisa, posljednjeg engleskog posjeda na kontinentu (1558.). Daleko od supruga koji je jasno pokazivao nezainteresiranost za politički brak koji je ostao bez potomstva, razočarana u težnjama za katoličkim duhovnim buđenjem koje bi je poduprlo u nastojanju da suzbije herezu, kraljica je umrla potkraj iste godine. Dana 17. studenoga 1558. za kraljicu Engleske okrunjena je kći Henrika VIII. i Ann Boleyn, posljednja nasljednica dinastije Tudor.⁶⁷

⁶⁷ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 300.-303.

6. ELIZABETA I. TUDOR: ENGESKA KRALJICA I POSLJEDNJA VLADARICA DINASTIJE TUDOR

Elizabeta I., engleska kraljica (1533.-1603.) te posljednja vladarica dinastije Tudor (*slika 6.*), visoko obrazovana i mudra, bila je kći Henrika VIII. i njegove druge žene Ane Boleyn. Nakon smaknuća njezine majke bila je lišena prava na nasljedstvo, ali je 1544. izjednačena s ostalom kraljevom djecom. Kada je izbio ustanak protiv njezine polusestre, kraljice Marije I. Tudor (1554.), Elizabeta I. je zatvorena. Unatoč progonima protestanata, potajno je ostala vjerna protestantizmu pa je njezinim stupanjem na prijestolje (1558.) ponovno uspostavljena nacionalna Anglikanska crkva, po čemu je i najpoznatija. Također, njezino dugogodišnje kraljevanje (44 godine) poznato je i po uspostavljanju temelja pomorske, kolonijalne i ekonomske moći Engleske.

Dolazak Elizabete na englesko prijestolje primljen je od engleskog naroda gotovo jednodušnom radošću. Nakon što se narod toliko pribojavao španjolske tiranije, osjetio je kao olakšanje njezin dolazak na vlast i mogli su je klicanjem pozdraviti kao kraljicu koja nije imala nikakve veze s inozemstvom. Elizabeta je po ocu bila potomak pravih kraljeva, a po majci engleskih plemića. Za vrijeme čitave svoje vladavine uvijek je najljubavnije postupala sa svojim podanicima.⁶⁸

Slika 6. Elizabeta I. (1533.-1603.) engleska kraljica i posljednja vladarica dinastije Tudor

⁶⁸ Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007., str. 260.

Položaj Elizabete u Engleskoj i prema inozemstvu nije na početku njezina vladanja nipošto bio tako siguran da bi ona mogla provesti svoje političke planove. Po savjetu najprisnijeg pouzdanika, sira Williama Cecila, spretno taktizira s Francuskom, Španjolskom i kurijom, kao i s protestantima i katolicima koji žurno zahtijevaju rješenje vjerskih pitanja. Kad su se oni vratili u Englesku, nakon što su je morali napustiti u vrijeme vladavine Marije I., prihvatili su radikalni nauk reformiranih i kraljica je morala donijeti odluku jer je trebalo ponovno popuniti dvadeset i pet od ukupno dvadeset i šest biskupskih stolica. Njezin je obrat protestantizmu bio lakši time što su mnogi članovi donjeg doma bili skloni puritanizmu, a njezin položaj nije još bio nipošto tako učvršćen da bi se mogla odreći pomoći donjeg doma. U proljeće 1559. parlament je izdao obnovljeni vrhovnički akt u kojem kraljica nije nazvana vrhovnim poglavarom crkve već njezinim upraviteljem. U vanjskoj politici nastojala je sačuvati neutralnost Engleske u odnosima prema Španjolskoj i Francuskoj. Kada je u Škotskoj 1568. svrgnuta s prijestolja Marija Stuart, Elizabeta I. joj je pružila azil, ali ju je zadržala u zatvoru, bojeći se da je Francuska, Španjolska i Katolička crkva ne upotrijebe u borbi protiv protestantske Engleske. Marija Stuart u svojem zarobljeništvu sudjelovala je u brojnim urotama koje su bile usmjerene na svrgavanje Elizabete i obnovu katoličke crkve u Engleskoj. Elizabeta I. prema katolicima je vodila miroljubivu politiku sve do interdikta pape Pija V. (1570.), koji je zajedno i u tajnosti s Marijom Stuart, također, vodio mnoge urote i potpomagao planove kako bi je svrgnuli s trona te je 1570. donio bulu kojom je proglasio Elizabetu ekskomuniciranom i svrgnutom (zbog ovog su se crkvenog prokletstva, koje je Engleze riješilo i dužnosti vjernosti prema vladarici, našli engleski i irski katolici u osobito opasnom položaju). Englesko-španjolski odnosi počeli su se pogoršavati kada je Elizabeta I. počela potpomagati Nizozemce u borbi protiv Španjolske. Smaknuće Marije Stuart 1587. još je više zaoštrilo situaciju; cijela je katolička Europa ustala protiv Engleske, a španjolski kralj Filip II. poslao je 1588. Nepobjedivu armadu da je napadne. Pobjeda nad Armadom uvrstila je Englesku u velesile. Otada je ona pojačano napadala španjolske luke te posjede u Sjevernoj Americi, gradeći vlastito kolonijalno carstvo (Virginia). Za Elizabetine vladavine Engleska je ubrzano podizala proizvodnju vune i tekstila, jačala vanjsku trgovinu i pomorstvo, te je 1600. konstituirana Istočno-indijska kompanija. Kapital stečen unutrašnjom trgovinom i povećanjem poljodjelskog prihoda engleski su davatelji kredita ulagali u korisne vanjskotrgovačke pothvate koji su se razvijali na dioničarskom temelju (1571. otvorenje londonske burze). Ovaj gospodarski procvat Engleske, nezamisliv bez suverene vjerske

politike kraljice Elizabete I., odrazio se i u veličanstvenom razvitku engleske kulture koja je Elizabetino „zlatno doba“ učinila privlačnim.⁶⁹

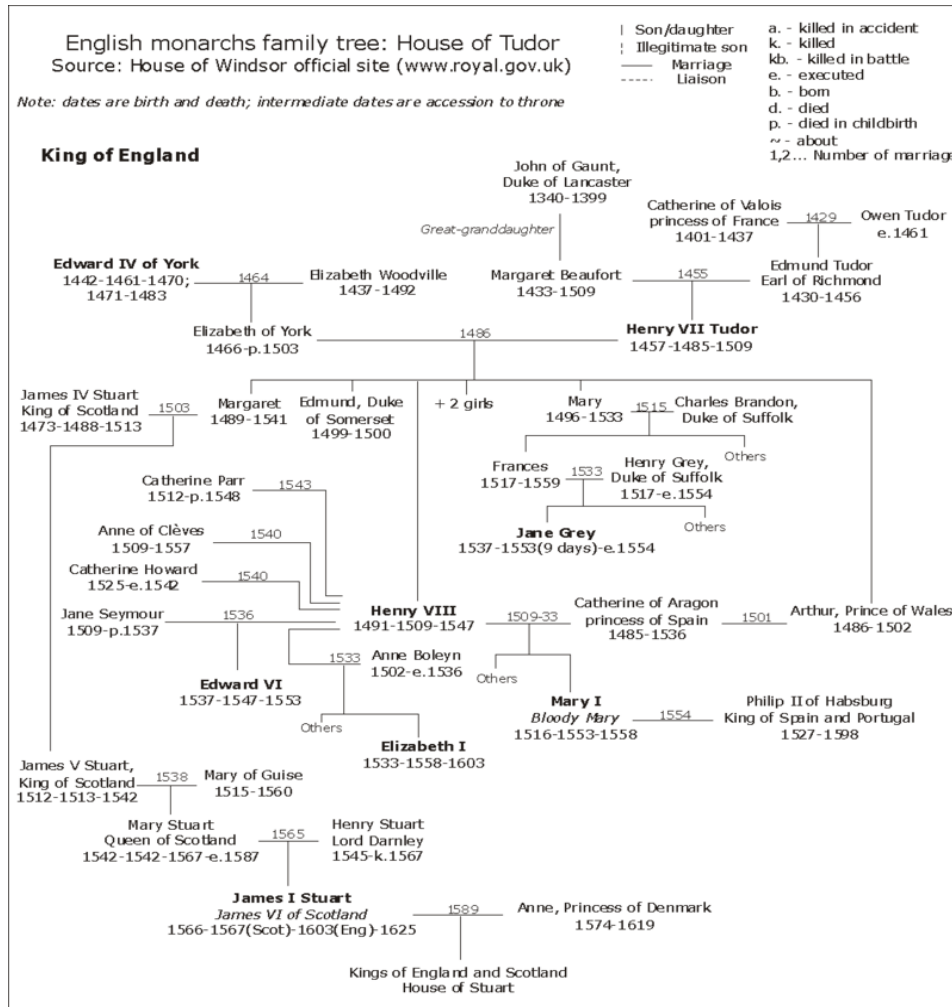
O privatnom životu engleske kraljice Elizabete I. Tudor ne zna se puno, vjerojatno zato što i nije bio previše bogat. Nikada se nije udala, iako je nakon stupanja na prijestolje bila najpoželjnija europska mladenka. Nije imala djece, čak ni izvanbračne, kao što je to bio slučaj kod mnogih vladara. Stjecao se dojam da je svoju osobnu sreću podredila interesima zemlje, ali to što je ostala neudana bila je njezina osobna odluka, svakako vođena političkim motivima, pa je brak svjesno izbjegla naglašavajući kako je „zaručena za narod“. Elizabeta I. umrla je 24. ožujka 1603., nakon četrdeset četiri godine na prijestolju, a njezinom smrću završena je vladavina dinastije Tudor u Engleskoj. Za svojeg je nasljednika imenovala škotskoga kralja Jakova, sina one iste Marije Stuart koju je šesnaest godina ranije tako okrutno dala pogubiti.

Sve u svemu, Engleska je u vrijeme Elizabetine smrti bila država bitno različita od kraljevstva koje je Henrik VIII. Tudor osvojio oružjem. Jednako tako bila je različita od monarhija na kontinentu. Transformacija nije prolazila mirno: najistaknutije obilježje bilo je konačan kraj svakog političkog nasilja. Nakon pola stoljeća povremenih nereda, od 1569. pa do smrti kraljice, jedino ustanak u Essexu narušava politički mir. Ratom u Flandriji protiv Španjolske i osvajanjem Irske kruna je uspjela nadvladati političko nasilje i ono postaje kraljevskom povlasticom.⁷⁰

Opisujući nastanak dinastije Tudor i svih njezinih vladara koji su Engleskom vladali, važno je spomenuti, odnosno prikazati njihovo obiteljsko stablo, to jest njihov nastanak od samog početka pa do kraja vladavine, a prikaz je predložen slikom u obliku dijagrama (*slika 7.*).

⁶⁹ Sušić, Z.: *Velika ilustrirana povijest svijeta*, Opseg 10, Otokar Keršovani, 1976., str. 4911.-4916.

⁷⁰ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 343.

Slika 7. Obiteljsko stablo dinastije Tudor

7. ENGLSKA NAKON DINASTIJE TUDOR

Nakon smrti Elizabete I. Tudor, posljednje vladarice iz dinastije Tudor, ujedno je prestala i završila njihova više od sto godina duga vladavina. Na tronu ju je naslijedila dinastija Stuart, odnosno škotski kralj Jakov VI., sin Marije Stuart i nećak Henrika VII., koji ujedinjuje dvije krune, Škotske i Engleske. Jakov VI. nasljeđuje državu bogatiju od svoje rodne Škotske, ali i slabiju od ostalih velikih europskih monarhija. Porezna moć Engleza bila je vrlo niska u odnosu na onu Španjolaca i Francuza. Zbog toga je i vanjska politika bila ograničena skromnim naoružanjem engleske vojske koje se ne može usporediti s kontinentalnim armijama. Možda je i to jedan od razloga zašto se vanjska politika usmjerava prema pomorskim pothvatima i osnivanju preookeanskih kolonija, što najvećim dijelom financira privatni kapital. Naposljetku, ono što je Engleska u vrijeme Tudora i posebice za Elizabete izgubila u odnosu na kontinentalne monarhije u smislu ograničenih mogućnosti u korištenju raspoloživih nacionalnih resursa u prilog kraljevskoj politici bilo je nadoknađeno brojnim sporazumima. Godine unutarnjeg mira, okupljanje običnog puka u obranu Anglikanske crkve, kao i same krune protiv vanjskih napada koje je podupirala Rimska crkva te obrana *statusa quo* nastalog ukidanjem crkvene imovine, postojanje različitih sudskih institucija i pravne kulture, koju je barem formalno osiguravao *Common Law* i narod, često sazivanje parlamenta kao instrumenta vlasti, ali i privole i rasprave, učinili su od Engleske početkom 17. stoljeća društvo koje je duboko promijenilo vlastite strukture i koje je ta nova načela čvrsto prenijelo u svakodnevni život.⁷¹

Dinastija Stuart vladala je sve do 1707., kada se Engleska i Škotska parlamentarno ujedinjuju i ulaze u kraljevinu Veliku Britaniju.

⁷¹ *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008., str. 343.-344.

8. ZAKLJUČAK

Pišući ovaj završni rad i proučavajući različitu i stručnu povijesnu literaturu, što na hrvatskom što na engleskom jeziku, došla sam do spoznaje da je vladavina dinastije Tudor u Engleskoj bila zaista duga. Više od sto godina njihove vladavine obilježili su mnogi ratovi na vlastitom i stranom tlu, mnoga pogubljenja, urote, prijevare, vjerske reformacije, ali i ono najvažnije, a to je „lansiranje“ same Engleske u svjetsku velesilu.

Naime, razvoj dinastije Tudor započeo je takozvanim Ratom dviju ruža koji se u Engleskoj vodio između dvije kuće, Lancaster i York, i koji je trajao više od trideset godina, odnosno od 1455. do 1487., a sve kako bi došli na prijestolje i zauzeli krunu. Rat je službeno završio tek kada je Henrik VII. Tudor, pripadnik kuće Lancaster, u bitci kod Boswortha pobijedio Richarda III. te oženio Elizabetu od Yorka.

Rat je uvelike obilježio povijest Engleske, ali nije značajnije utjecao na široke slojeve stanovništva. Najviše je pogađao same sudionike, njihove rođake i pristaše, dok su ostali slojevi društva dobro živjeli jer se ekonomska i gospodarska grana polako, ali sigurno i dobro razvijala.

Kod dinastije Tudor uistinu je važno spomenuti da je dala neke od danas poznatih vladara. Jedan od njih je veliki engleski kralj Henrik VIII. Tudor, poznat po svojoj okrutnosti i arogantnosti, teškoj naravi, ali dosljednog u donošenju i provođenju svojih odluka i planova. Najpoznatiji je i najzaslužniji za provedbu vjerske reformacije u Engleskoj koja je započela svađom s papom koji mu nije htio poništiti brak s prvom suprugom Katarinom Aragonskom.

Nadalje, poslije Henrika VIII. na tronu engleskog prijestolja našla se Marija I., velika zagovornica i pripadnica katoličke vjere, najpoznatija po pokušaju njezinog vraćanja u Englesku, ali i po mnogim pogubljenjima koje je provodila, zbog čega je stekla naziv Krvava Marija.

Posljednja vladarica dinastije Tudor, s kojom možemo ujedno i zaokružiti pisanje ovog završnog rada, je Elizabeta I. koja je dinastijom vladala pune 44 godine i Engleskoj ponovno donijela protestantizam kao službenu vjeru i za vrijeme koje je Engleska doživjela ekonomski procvat, ali i procvat u znanosti, filozofiji i kulturi.

Jednom riječju, možemo reći da je dinastija Tudor najpoznatija dinastija koja je vladala Engleskom i koja je bila obilježena neprestanim sukobima, otimanjem krune, ali kroz godine duge vladavine od određenih vladara i iščekivanju te rođenju „pravog“ nasljednika, što se na kraju krajeva nije ni dogodilo jer smrću Elizabete I. prestala je njihova vladavina.

9. LITERATURA

1. Black, J.: *Povijest britanskih otoka*, Grapa, Zagreb, 2004.
2. Briggs, A.: *Socijalna povijest Engleske*, Barbat, Zagreb, 2003.
3. Chrimes, S. B.: *Henry VII.*, Yale University press, New Haven and London, 1999.
4. Jedin, H.: *Velika povijest crkve: Crkva u doba apsolutizma i prosvjetiteljstva*, opseg 5, Kršćanska sadašnjost, 1978.
5. Maurois, A.: *Povijest engleske politike*, Naklada Stih, Zagreb, 2007.
6. Morton, A.L.: *Historija Engleske*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1955.
7. Moody, T. W., i Martin, F. X.: *Povijest Irske*, Grapa, Zagreb, 2003.
8. Roberts, J. M.: *Povijest Europe*, AGM, Zagreb, 2002.
9. *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2007.
10. *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Jutarnji list, Europapress Holding, Zagreb, 2008.
11. *Povijest svijeta – National Geographic*, Naklada Uliks d.o.o. Rijeka, 2009.
12. *Povijest svijeta II.*, Marijan tisak, Split 2005.
13. Sušić, Z.: *Velika ilustrirana povijest svijeta*, Opseg 10, Otokar Keršovani, 1976.
14. Trevelyan, G. M.: *Povijest Engleske*, Kultura, Zagreb, 1956.
15. Tytler, P. F.: *Life of king Henry the Eight*, Oliver&Boyd, Tweeddale Court; and Simpkin, Marshall,&Co., London, Edinburgh, 1837.

Elektronički izvor: (slike)

- https://hr.wikipedia.org/wiki/Henrik_VII.,_kralj_Engleske, pristup: 15. svibnja 2018.
- [https://bs.wikipedia.org/wiki/Tudor_\(dinastija\)#/media/File:Tudor_Rose.svg](https://bs.wikipedia.org/wiki/Tudor_(dinastija)#/media/File:Tudor_Rose.svg), pristup: 27. travnja 2018.
- https://hr.wikipedia.org/wiki/Henrik_VIII.,_kralj_Engleske, pristup: 15. svibnja 2018.
- https://bs.wikipedia.org/wiki/Edvard_VI.,_kralj_Engleske, pristup: 20. svibnja 2018.
- https://hr.wikipedia.org/wiki/Marija_Tudor, pristup: 20. svibnja 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=17732>, pristup: 21. svibnja 2018.
- https://hr.wikipedia.org/wiki/Dinastija_Tudor, pristup: 24. svibnja 2018.

Elektronički izvor: (bilješke u fusnotama)

- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15237>, pristup: 25. travnja 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2837>, pristup: 26. travnja 2018.
- <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35282>, pristup: 27. travnja 2018.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=66559>, pristup: 27. travnja 2018.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=14253>, pristup: 27. travnja 2018.

10. POPIS SLIKA

Slika 1. Prvi engleski vladar iz dinastije Tudor, kralj Henrik VII.

Slika 2. Simbol dinastije Tudor (crveno-bijela ruža)

Slika 3. Henrik VIII. Tudor, kralj Engleske i prvi kralj Irske

Slika 4. Eduard VI. Tudor (1537.-1553.), kralj Engleske i drugi kralj Irske

Slika 5. Marija I. Tudor (1516.-1558.), engleska kraljica

Slika 6. Elizabeta I. (1533.-1603.), engleska kraljica i posljednja vladarica dinastije Tudor

Slika 7. Obiteljsko stablo dinastije Tudor